

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav hudební vědy

Diplomová práce

Bc. Štefánia Demská

Tradícia antifon post Pentecosten v stredovekých hudobných prameňoch

Komparácia a analýza repertoáru

Tradition of Post-Pentecosten Antiphons in Medieval Musical Sources

Comparison and Analysis of the Repertory

Vedúci práce:
prof. PhDr. David Eben, Ph.D.

Praha 2017

Ďakujem vedúcemu mojej diplomovej práce prof. PhDr. Davidovi Ebenovi, Ph.D. za jeho dohľad a pomoc pri jej spracovávaní a príprave.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 28.6.2017

Abstrakt

Táto práca sa zaoberá problémami identity antifon officia v období *post Pentecosten*. Uvedené antifony patria ku novozákonným kantikám *Benedictus* pre laudes a *Magnificat* pre nešpory. Uvedená časť officia nie je až tak regulovaná a tak sa medzi tradíciami objavujú rôzne odchýlky. Tento materiál je teda vhodný na určenie jednotlivých tradícií. Variabilita sa netýka len výberu a usporiadania antifon v rámci série, ale aj textov a melódii antifon. Po dôkladnej analýze celej série antifon *post Pentecosten* sa ukazuje, že v niektorých prípadoch sa pri antifonách s totožným textom vyskytujú úplne odlišné melódie alebo výrazné melodické odchýlky. Z tohto dôvodu je podľa mňa nutné pracovať aj s hudobnou zložkou vybraného repertoáru, teda spracovať antifony nielen z hľadiska textov, ale aj melódii. Možnosť priradiť antifonám melody ID založené na melódiách spevov (okrem cantus ID založenom na texte) nám umožňuje sledovať väzby medzi tradíciami, ktoré danú melódiu použili. Týmto spôsobom je možné odhaliť vzťahy medzi centrami, ktoré predvádzali repertoár officia.

Kľúčové slová

antifona, officium, rukopis, liturgický rok, Sviatok Sv. Ducha, tradície, melodické varianty

Abstract

This study deals with problems of identity of the office antiphons performed in the period after Pentecost. Mentioned antiphons belong to the New Testament canticle *Benedictus* for laudes and *Magnificat* for vespers. This part of the office is not so carefully regulated and between the European traditions occur variations. So this material was used for the determination of each tradition. The variability was not only in the selection and order of antiphons, but also in texts and melodies. After my analysis of the individual Post-Pentecost antiphons in several European medieval sources I found out that in certain cases with the same antiphon text appear completely different melodies or significantly different melodic variations. Due to this fact, in my opinion, is necessary to work with the musical part of this repertoire, consequently sort these chants not only according to the text, but also according to the melody. The ability to assign to the antiphons Melody ID based on the melody of chants (except Cantus ID based on the text) allows us to observe links between traditions which used this melody. In this way it is possible to reveal the relationships between the centers, which were performing the office repertoire.

Keywords

antiphon, office, manuscript, liturgical year, Pentecost, traditions, variants of melodies

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Pramene	9
2.1. Skupina prameňov francúzskej tradície	9
2.2. Skupina prameňov talianskej tradície	10
2.3. Skupina prameňov germánskej tradície	10
3. Liturgické obdobie <i>post Pentecosten</i> z hľadiska textov	11
3.1. Tématický obsah jednotlivých nediel' <i>post Pentecosten</i>	13
3.2. Text antifon <i>post Pentecosten</i> a ich vzťah k perikopám jednotlivých nediel'	14
4. Repertoár antifon <i>post Pentecosten</i> a ich tradície.....	25
4.1. Charakteristika repertoáru ako celku	25
4.2. Rozvrstvenie repertoáru	26
4.2.1. Jadro repertoáru	26
4.2.2. Regionálne tradície	28
4.2.3. <i>Fratres</i> -antifony	34
4.3. Otázky melodickej tradície – antifony s viacerými melódiami	42
4.3.1. Prípadová štúdia: porovnanie dvoch melódii antifony <i>Cum appropinquaret</i>	43
5. Interpretácia výsledkov.....	48
5.1. Zoskupenie skúmaných prameňov vo svetle antifon <i>post Pentecosten</i>	48
5.2. Zoskupenie skúmaných prameňov pomocou začlenenía melodickej stránky antifon ...	51
5.2.1. <i>Attendite a falsis</i>	51
5.2.2. <i>Rogo (ergo) te pater</i>	53
5.2.3. <i>Duo homines</i>	54
5.2. Záver	55
Pramene a ich skratky	56
Literatúra.....	58

Elektronické zdroje	61
Príloha č. 1 - Kompletný súpis antifon <i>post Pentecosten</i> usporiadaný podľa jednotlivých nediel'	62
Príloha č. 2 - Katalóg antifon <i>post Pentecosten</i>	62

1. Úvod

Veľkou témou pre bádanie o stredovekých liturgických prameňoch aj naďalej zostáva hľadanie vhodnej metódy, pomocou ktorej by bolo možné odhaliť vzťahy medzi jednotlivými rukopismi a aspoň do určitej miery stanoviť mieru ich príbuznosti. V minulosti bolo vyskúšaných niekoľko metód, z ktorých zrejme najdôležitejšia bola použitá R.J.Hesbertom v jeho práci *Corpus antiphonarium officii*¹. Podľa nej sa indikátorom vzťahov medzi jednotlivými prameňmi spevov officia stal výber responzórii pre štyri adventné nedele. Ďalšiu možnosť ponúkol vo svojej práci Knud Ottosen², ktorý pracuje s responzóriami pre officium za zomrelých. Problémom však je, že nie všetky antifonáre a breviáre tieto série spevov aj obsahujú. Dôvodov je viac. Pokiaľ ide o advent ako začiatok liturgického roka, ten sa v prameňoch nachádza na samom začiatku a dosť často sa úvodné fóliá značne poškodili alebo sa úplne stratili. Prípadne sa ani nezachovala zimná časť antifonárov a breviárov, keďže tie boli väčšinou rozdelené na zimnú a letnú časť. Za takýchto okolností bolo potrebné nájsť iné série spevov z neskoršieho obdobia v roku, pomocou ktorých by boli demonštrované jednotlivé vzťahy prameňov, na čo vo svojej práci poukazuje David Hiley³. Série antifon *post Pentecosten* tieto požiadavky určite spĺňa, pretože je značne variabilná a rôznorodá z viacerých hľadísk. Je tak vhodným materiálom pre rozlíšenie európskych tradícií a odhalenie ich vzájomných súvislostí a príbuzností. Na tomto princípe funguje aj databáza Davida Hileyho Cantus Planus Regensburg⁴, ktorá vyhodnocuje príbuznosť na základe textových incipitov.

Európske pramene sa odlišujú v počte a aj samotnom výbere jednotlivých antifon v sérii, ďalej nachádzame odchýlky v textovej stránke a ako som zistila pri spracovávaní prameňov, ani melodická stránka nie je jednotná. To vo svojej práci uvádza aj David Eben⁵, ktorý sa zaoberal fenoménom viacerých melódii, pričom ho spája s vrstvami neskoršej tvorby spevov.

¹HESBERT, René-Jean (ed). *Corpus Antiphonarium Officii*, 6 vols, Rome, Herder, 1963-79.

²OTTOSEN, Knud. *The Responsories and Versicles of the Latin Office of the Dead*, Books On Demand GmbH, 2008.

³HILEY, David. *Antiphonaria: Studien zu Quellen und Gesängen des mittelalterlichen Offiziums*, Tutzing, 2009, s. 91.

⁴http://www.uni-regensburg.de/Fakultaeten/phil_Fak_I/Musikwissenschaft/cantus/

⁵EBEN, David. *Zur Frage von mehreren Melodien bei Offiziums-Antiphonen*, Cantus Planus Eger 1993, Budapest, 1995, s. 529-537.

Je tiež nutné dodať, že týmto zaujímavým repertoárom sa doposiaľ nikto nezaoberal komplexne.

Spomínaná séria antifon v liturgickom období cez rok (konkrétne nedele po sviatku Sv. Ducha⁶) ponúka pomerne širokú škálu otázok a problémov. K najdôležitejším ale patrí otázka, akým spôsobom sa daný repertoár dá rozvrstviť a či je možné uchopiť akési jadro alebo základnú vrstvu tohto repertoáru prestupujúcu všetkými tradíciami. Ďalšou nemenej dôležitou otázkou je to, či je možné na základe preskúmaného repertoáru určiť a charakterizovať jednotlivé tradície a tým pádom oddeliť alebo spojiť určité geografické územia. A v neposlednom rade je vhodné ozrejmiť, či k poznaniu vzťahov medzi tradíciami a prameňmi môže prispieť aj skúmanie hudobnej stránky repertoáru, teda jednotlivých melódii antifon.

Metologický postup tejto práce sa bude uvedených otázok pridržovať. Na začiatku predstavím všetky pramene, z ktorými som pracovala. Ďalej sa budem venovať textovej stránke daného repertoáru, teda obsahu jednotlivých antifon a aj nedel'ných perikop, v ktorých sú antifony umiestnené. Následne sa pokúsim spracovať a rozvrstviť repertoár z viacerých hľadísk. V prvom rade vymedzím jadro, teda základnú vrstvu spevov prestupujúcu všetkými tradíciami, z ktorej sa postupom času vyvinula séria antifon *post Pentecosten*. Potom sa pokúsim určiť naopak regionálne kusy vystihujúce len jednotlivé tradície. Skúsím tiež poukázať na špecifiká, ktoré séria antifon *post Pentecosten* prináša. A v záverečnej časti práce sa budem venovať otázke vzťahov medzi skúmanými prameňmi, ktoré vyplývajú zo zhromaždených poznatkov o antifonách *post Pentecosten*.

⁶Počítanie nediel *post Pentecosten* je metóda, ktorá sa objavuje až vo franských liturgických knihách 8. storočia. Predtým sa tieto nedele určovali spravidla podľa ich postavenia k určitým postsvätodušným sviatkom (napríklad dva týždne po sv. Duchu, sedem týždňov po sv. Petrovi a Pavlovi, päť týždňov po sv. Vavřincovi a pod.). Keď sa zaviedol sviatok sv. Trojice (neoficiálne sa tento sviatok slávil pred prelomom tisícročia vo franských benediktínskych kláštoroch, pre celú Cirkev však bol zavedený až roku 1334 pápežom Jánom XXII.), bolo známe tiež počítanie po najsvätejšej Trojici.

2. Pramene

Pri svojej práci som prehliadla vybraný úsek liturgického roka v 28 európskych stredovekých rukopisoch od 9. až po 14. storočie⁷. Tieto pramene predstavujú monastickú a aj katedrálnu tradíciu, čo sa v prípade série antifon *post Pentecosten* veľmi nerozlišuje. To znamená, že výber a podoba daných spevov nezávisí na monastickom alebo sekulárnom pôvode rukopisov. Vybraná vzorka rukopisov má za cieľ pokryť tradície celej Európy a zastupuje najvýznamnejšie oblasti spojené s predvádzaním chorálneho officia. Je však nutné dodať, že výber jednotlivých rukopisov rešpektuje praktickú dostupnosť prameňov (online, facsimile), čím sa vlastne rozmer práce do určitej miery limitoval.

Všetky použité rukopisy je možné rozdeliť do troch hlavných skupín: pramene francúzskej tradície, talianskej tradície a germánskej tradície.

2.1. Skupina prameňov francúzskej tradície

Skupina prameňov francúzskej tradície je v tejto práci najpočetnejšia a tvorí ju najväčšia škála prameňov. V našej práci je teda táto oblasť pomerne dobre pokrytá. K severofrancúzskej tradícii zaďujeme rukopisy *Pa*, *Se* a patrí sem aj anglický *W*, ktorý s touto vrstvou prameňov korešponduje. K severovýchodnej časti Francúzska pripadajú dva rukopisy *A* a *T*. V tejto skupine má svoje zastúpenie aj prameň predstavujúci kláštorňú reformu Cluny a je to rukopis *SMF*. Veľmi špecifickú skupinu prameňov vytvárajú akvitánske rukopisy *Li*, *M* (francúzske), *Ri*, *To* (španielske). Ich repertoár je veľmi svojský a v mnohých prípadoch sa práve tieto pramene odchyľujú od ostatných, preto sú v katalógu⁸ zaradené ako samostatná skupina. Z oblasti Francúzska pochádzajú aj dva najstaršie rukopisy. Jedná sa o *Al*, *C*. Pre túto prácu majú veľký význam, nakoľko značné množstvo antifon *post Pentecosten* sa nachádza len v týchto prameňoch. Treba však dodať, že v tomto prípade sa jedná o nenotované rukopisy, takže je možná len práca s textom. Dokonca u rukopisu *Al* poznáme len incipity skladieb.

⁷Vid' Pramene a ich skratky.

⁸Vid' Príloha č.2.

2.2. Skupina prameňov talianskej tradície

V prípade tejto kategórie musím skonštatovať, že talianska tradícia je pokrytá veľmi nedostatočne. Do práce boli zahrnuté len dva rukopisy *Bv* a *Lc*. Dôvodom je nedostupnosť ostatných, pre sériu antifon *post Pentecosten*, dôležitých prameňov. Aj napriek tejto skutočnosti ponúkajú tieto dva pramene zaujímavú vzorku repertoáru, ktorá si udržuje vlastnú podobu a prináša aj niekoľko jedinečných kusov antifon. K tejto skupine ešte môžeme priradiť aj švajčiarsky františkánsky prameň *F*.

2.3. Skupina prameňov germánskej tradície

Pramene predstavujúce germánsku tradíciu, ktoré boli použité v tejto práci, pomerne dobre pokrývajú celú geografickú oblasť. V tejto skupine sú hlavnými zástupcami juhonemecký rukopis patriaci pod monastickú reformu Hirsau (*K*) a ďalej rakúske pramene (*G*, *Kn*). Taktiež sem patria aj jedny z najstarších použitých prameňov – nemecký prameň *Q* pochádzajúci z 11. storočia a veľmi významný švajčiarsky neumovaný rukopis z 10. storočia *SG*. Veľmi dôležitým prameňom obsahujúcim jednu z najrozsiahlejších sérii antifon *post Pentecosten* je holandský rukopis *U*, ktorý bol z viacerých hľadísk pre túto prácu veľmi prínosný. Do tejto skupiny prameňov som zaradila aj najstarší prameň zahrnutý do tejto práce. Ide o karolínsky tonár z Metz reprezentujúci tradíciu z počiatku 9. storočia. Pracovala som s edičnou podobou Walthera Lippharda. Tento prameň je síce nenotovaný, ale vzhľadom na to, že sa jedná o tonár, máme k dispozícii aspoň informáciu o módoch, v ktorých sú jednotlivé antifony.

V neposlednom rade sa do tejto skupiny zaraďujú aj pramene českej proveniencie, rukopisy benediktínskeho kláštora Sv. Jiří v Prahe. Jedná sa o tri antifonáre, ktoré sú však svojím repertoárom totožné. Jeden z nich (*P*) sa nachádza v digitálnej databáze prameňov Národnej knihovny *manuscriptorium*⁹, takže v tejto práci figuruje hlavne on ako zástupca série antifon *post Pentecosten* všetkých troch uvedených svatojiřských rukopisov. V súvislosti s Prahou máme zachovaný ešte jeden prameň, konkrétne *P4*. Bohužiaľ však obsahuje len veľmi malú vzorku antifon *post Pentecosten*, nakoľko väčšina série v ňom chýba, takže pre potreby mojej práce má len veľmi malú výpovednú hodnotu.

⁹www.manuscriptorium.com

3. Liturgické obdobie *post Pentecosten* z hľadiska textov

Antifony, ktoré sú predmetom tejto práce, patria ku novozákonným kantikám *Benedictus* pre laudes a *Magnificat* pre nešpory. Pre každú nedeľu *post Pentecosten* boli potrebné teda aspoň dve antifony, jedna pre každé kantikum. Výber je však častokrát bohatší. Keďže v stredoveku bolo obdobie *post Pentecosten* samostatným celkom v rámci liturgického roka¹⁰ a nespájalo sa s obdobím *post Epiphaniam*, nedeľ *post Pentecosten* bývalo v rozmedzí 23 až 28, v závislosti na pohyblivom dátume Veľkonočných sviatkov. Čím skôr sa slávila Veľká noc, tým dlhšie bolo obdobie *post Pentecosten*. To predstavuje v jednotlivých hudobných rukopisoch sériu približne v rozmedzí 50 až 100 spevov.

Pokiaľ sa jedná o samotné nedele, čítania Starého zákona sú tematicky zladené s príslušnými evanjeliami. Dôvodom je zdôraznenie jednoty Starého a Nového zákona a tiež zabránenie príliš veľkej rozmanitosti tém. Poslednou nedeľou *post Pentecosten* vrcholila všetky čítania liturgického obdobia v roku¹¹.

Texty jednotlivých antifon pochádzajú z evanjelia, ktoré sa čítalo pri omši v rámci príslušnej nedele, najčastejšie podľa Lukáša a Matúša. Príležitostne sa vyskytuje aj evanjelium podľa Jána a Mareka, ojedinele aj iné novozákonné biblické knihy. Ide teda o naratívne, v mnohých prípadoch značne rozsiahle kusy. Antifony sú postavené na Ježišových podobenstvách, úsloviach a zázrakoch. Kapitoly nie sú zoradené v chronologickom poradí. Nejde tu o kontinuálnu sériu spevov, ale o separátne skupiny antifon, každá pre jednu nedeľu. Verše väčšinou sledujú biblický naratívny poriadok príslušnej kapitoly.

Zistila som však, že niektoré antifony, ktoré nie sú úplne najfrekvencovanejšie, nemajú text z evanjelii, ale z inej novozákonnej knihy (napríklad list Korint'anom, list Rimanom, Skutky apoštolov a pod.). A tiež sa pri určitých prípadoch objavujú antifony, ktoré nie sú odvodené z perikopy danej nedele. Z toho vyplýva, že nachádzame prípady, kedy sa v rámci jednej nedele vyskytnú navzájom nesúvisiace texty antifon. Týka sa to niekoľkých nedeľ *post Pentecosten*. Tento jav je však úplne najvýraznejšie zastúpený ku koncu samotnej série, kedy

¹⁰Podrobnejší popis rozloženia liturgického roka v období stredoveku sa nachádza v mojej bakalárskej práci: DEMSKÁ, Štefánia. *Antifony nedeľ post Pentecosten v officiu kláštora sv. Jiří v Prahe*, 2014, bakalárska práca, vedoucí práce David Eben.

¹¹ADAM, Adolf. *Liturgický rok; historický vývoj a súčasná praxe*, Praha, Vyšehrad, 1998, s. 155.

sa pri ukončení celého obdobia a tiež aj liturgického roka objavuje širšia škála textov. Dá sa teda povedať, že obdobie v rozmedzí 1.-23. nedele je z hľadiska textov perikop pomerne stabilné a výrazné odchýlky nastávajú od 24. až po 28. nedeľu. Tento výsek predstavuje úplný záver obdobia *post Pentecosten* a každá z uvedených nedieľ môže figurovať v prameňoch ako posledná, nakoľko rukopisy sa nezhodujú v počte nedieľ *post Pentecosten*. Ako už bolo spomenuté, súvisí to s umiestnením Veľkej noci v danom liturgickom roku. Posledná nedeľa *post Pentecosten* a teda posledná pred začiatkom adventu by však mala obsahovať eschatologické texty. Ako sa ale ukazuje, záver série prináša viacero rôznych textov. Tento fenomén pravdepodobne súvisí s rôznymi tradíciami voľby perikopy z evanjelia pre danú nedeľu a poukazuje na fakt, že toto liturgické obdobie nie je do detailov regulované a ustálené. Jednotlivé inštitúcie mali teda pri výbere textov pomerne voľnú ruku.

A toto nie je jediný problém, ktorý sa týka textu. Odchýlky medzi prameňmi vznikajú aj pri samotnej tvorbe textu jednotlivých antifon. Niektoré citujú príslušné perikopy doslovne, iné zas úryvok evanjelia parafrázujú. A veľmi často existujú viaceré varianty jednej antifony, či už sa jedná o skrátený text alebo aj výmenu slov a podobne. Proces tvorby textu pre chorálny spev charakterizuje vo svojej publikácii James McKinnon¹². Tento text prispôbovaný pre chorál nazýva akýmsi „libretom“, nakoľko sa nejedná len o jednoduchý výňatok a prepis z Biblie, ale s biblickým textom sa aj pracuje a prispôbuje sa potrebám spievaného prejavu.

Ďalším problémom danej série sú antifony, ktoré sa vyskytujú v prameňoch aj v inej časti liturgického roka ako len *post Pentecosten*. Najčastejšie ide o kusy nachádzajúce sa pôvodne v období *post Epiphaniam* alebo v pôstnej dobe. Tento jav súvisí s použitím rovnakých perikop z evanjelii na rôznych miestach cirkevného roka. A tiež sa to dá odôvodniť aj tým, že nevyužitie spevy z obdobia *post Epiphaniam* sa vsúvali do obdobia *post Pentecosten*. V mojej práci sa však musím obmedziť len na samotnú sériu *post Pentecosten*. Samozrejme s vedomím, že takéto prípady sa vyskytujú pomerne často. Preto nemôžem o nejakej antifone v sérii *post Pentecosten* tvrdiť, že je unikátna, keď v inej časti roka je úplne bežná. Tomuto omylu je možné sa vyhnúť s pomocou databázy Cantus¹³, ktorá prípadné využitie danej antifony na inom mieste liturgického roka spoľahlivo ukáže.

¹²MCKINNON, James. *The Advent Project. The Later-Seventh-Century Creation of the Roman Mass Proper*, University of California Press, London, 2000, s.104.

¹³www.cantusdatabase.org

3.1. Tématický obsah jednotlivých nediel' *post Pentecosten*

Vzhľadom na charakter tohto repertoáru, kde text antifon výrazne určuje podobu a umiestnenie jednotlivých spevov, je dôležité zaoberať sa detailnejšie tématickým obsahom nediel' *post Pentecosten*. Ako už bolo uvedené, takmer pri každej nedeli sa vyskytujú antifony odvodené s viacerých perikop, prípadne odvodené aj z lekcii na dané nedele. Do úvahy je v tomto prípade nutné vziať aj to, že sa v synoptických evanjeliách vyskytujú obsahovo paralelné texty. V takom prípade výskyt viacerých perikop do obsahu a tématiky vybranej nedele nijak nezasahuje.

Ďalej je dôležité si uvedomiť, že sa začiatok série v rukopisoch mierne odlišuje. Niektoré antifony teda bývajú zaradené číselne do inej nedele, než do akej textovo naozaj patria. Takže pri práci a usporadúvaní všetkých antifon do jednotlivých nediel' *post Pentecosten* som vždy sledovala textový obsah spevov a podľa toho som dané kusy zaradila¹⁴. V niektorých prípadoch to však bolo veľmi nejasné a nebolo možné z viacerých dôvodov antifony zatriediť, čo bude vysvetlené v nasledujúcom texte.

Pri práci s tématickým obsahom a rozmiestnením jednotlivých perikop na nedele *post Pentecosten* som si pomáhala aj publikáciou Antoina Chavassea¹⁵, ktorý spísal lekcie a evanjelia podľa najstarších rímskych lekcionárov a evanjeliárov (7.-8. storočie).

¹⁴Súpis všetkých antifon *post Pentecosten* aj s perikopami sa nachádza v Prílohe č.1.

¹⁵CHAVASSE, Antoine. *Les lectionnaires romains de la messe au VIIe et au VIIIe siècle: sources et dérivés*, Editions universitaires, Fribourg, 1993.

3.2. Text antifon *post Pentecosten* a ich vzťah k perikopám jednotlivých nediel'

Z vyššie uvedených dôvodov bude užitočné zastaviť sa krátko u každej z nediel'. V tejto fáze práce som sa zamerala na textové zdroje jednotlivých antifon a porovnávala s perikopami liturgických čítaní. Cieľom práce bolo jednak utriedenie celej série a tiež zachytenie určitých nepravidelností alebo odchýlok, ktoré by mohli poukazovať na isté lokálne zvláštnosti v tradícii antifon.

N.	EVANG.	N.	EVANG.	N.	EVANG.	N.	EVANG.
1.	Lukáš 16,19-31 <i>(Podobenstvo o boháčovi a Lazarovi)</i>	8.	Matúš 7,15-23 <i>(Výstraha pred falošnými prorokmi)</i>	15.	Matúš 6,24-34 <i>(Dôvera v Božiu prozreteľnosť)</i>	22.	Matúš 18,23-35 <i>(Podobenstvo o nemilosrdnom sluhovi)</i>
2.	Lukáš 14,15-24 <i>(Podobenstvo o veľkej večeri)</i>	9.	Lukáš 16,2-9 <i>(Podobenstvo o nepoctivom správcovi)</i>	16.	Lukáš 7,11-17 <i>(Vzkriesenie syna naimskej vdovy)</i>	23.	Matúš 22,15-22 <i>(Spor o dani cisárovi)</i>
3.	Lukáš 15,1-10 <i>(Podobenstvo o stratenej ovci a drachme)</i>	10.	Lukáš 19,41-48 <i>(Ježiš plače nad Jeruzalemom / Ježiš vyháňa kupcov z chrámu)</i>	17.	Lukáš 14,1-11 <i>(Ježiš v sobotu uzdravuje chorého na vodnatieľku)</i>	24.	Matúš 9,18-26 <i>(Uzdravenie ženy trpiacej na krvotok)</i>
4.	Lukáš 6,36-42 <i>(Láska k nepriateľom / Brvno v oku)</i>	11.	Lukáš 18,9-14 <i>(Farizej a mýtnik v chráme)</i>	18.	Matúš 22,34-46 <i>(Spor o vzkriesení / Najväčšie prikázanie)</i>	25.	Matúš 13,27-29 <i>(Podobenstvo o kúkoli medzi pšenickou – eschatologická reč)</i>
5.	Lukáš 5,1-11 <i>(Povolanie rybárov)</i>	12.	Marek 7,31-37 <i>(Uzdravenie hluchonemého)</i>	19.	Matúš 9,1-8 <i>(Uzdravenie ochrnutého)</i>	26.	Ján 6,5-14 <i>(Zázračné rozmnoženie chlebov)</i>
6.	Matúš 5,20-26 <i>(Naplnenie zákona, zmierenie s bratom)</i>	13.	Lukáš 10,23-37 <i>(Hlavné prikázanie / Podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi)</i>	20.	Matúš 22,1-14 <i>(Podobenstvo o svadbe kráľovho syna)</i>		
7.	Matúš 15,32-39 <i>(Rozmnoženie chleba)</i>	14.	Lukáš 17,11-19 <i>(Desať malomocných)</i>	21.	Ján 4,46-54 <i>(Ježiš uzdravuje syna kráľovského úradníka)</i>		

Tabuľka č. 1 - Rozpis evanjelii aj s obsahom na jednotlivé nedele post Pentecosten

1. nedeľa

Prvá nedeľa je komplikovanejšia. Je to spôsobené letným kvatémbróm, ktorý je umiestnený do týžňa po sviatku Sv. Ducha a teda nedeľa v oktáve *post Pentecosten* bola pôvodne vacat¹⁶. A v neskoršom období sa na miesto tejto „prázdnej“ nedele vacat vsunul sviatok sv. Trojice¹⁷. Z uvedených skutočností vyplýva, že začiatok série antifon *post Pentecosten* nie je v jednotlivých rukopisoch totožný. Niekde sa séria začína nedeľou v oktáve *post Pentecosten*, teda nedeľou sv. Trojice, inde je to až nasledujúca, teda v poradí druhá nedeľa *post Pentecosten*. A s týmto javom súvisí aj výskyt perikop. Prevažuje evanjelium podľa Lukáša (Lk16,19-29) a ďalej tu nachádzame aj evanjelium podľa Jána (Jn3,1-13), ktoré je určené pre nedeľu sv. Trojice. Obsahovo sa jedná o dva navzájom nesúvisiace texty. Lukášova perikopa popisuje podobenstvo o boháčovi a Lazarovi a Ján píše o rozhovore Ježiša s Nikodémom o večnom živote. A ako unikátny sa pre túto nedeľu javí prípad výskytu perikopy prvého Jánovho listu (1Jn4,16). Píše sa v ňom nasledovné: „*Deus caritas est et qui manet in caritate in deo manet et deus in eo*“ („Boh je láska; a kto ostáva v láske, ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom.“). Voľba tohto textu ale pravdepodobne tiež súvisí so Svätodušnými sviatkami.

2. nedeľa

Druhá nedeľa série *post Pentecosten* je pomerne homogénna. Je tu umiestnená Lukášova perikopa (Lk14,16-24), ktorá pojednáva o podobenstve o veľkej večeri. Aj tu sa však objavuje prípad perikopy z prvého Jánovho listu (1Jn4,19). Uvádza sa v ňom toto: „*Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.*“ („My milujeme, pretože on prvý miloval nás.“). Reč je teda ako aj v prípade prvej nedele o láske a jej podobe. Otázkou ostáva, či by sa tieto dve antifony odvodené z perikopy prvého Jánovho listu nemali priradiť do jednej nedele, keďže začiatok série môže byť mäťúci. A je tiež faktom, že text prvého Jánovho listu do druhej nedele *post Pentecosten* patrí, nakoľko sa podľa Chavassea vyskytuje v lekcii na danú nedeľu.

¹⁶Kvatémbrové dni je termín, ktorý označuje tri pôstne dni (streda, piatok a sobota) a tiež týždne, v ktorých sa tieto dni nachádzajú. Sobotná vigília tu mala funkciu nedeľnej omše, a tak bola nedeľa nasledujúca po kvatémbrových dňoch prázdna – *vacat*. Na jej miesto sa mohli vsunúť iné sviatky. Počas roka sú štyri kvatémbrové týždne (teda týždne obsahujúce tri pôstne dni): jarný (v prvom týždni pôstneho obdobia), letný (v oktáve po Sv. Duchu), jesenný (v týždni po 14. septembri) a zimný kvatémbr (v treťom adventnom týždni).

¹⁷Neoficiálne sa tento sviatok slávil pred prelomom tisícročia vo franských benediktínskych kláštoroch, pre celú Cirkev však bol zavedený až roku 1334 pápežom Jánom XXII.

3. nedel'a

Tretia nedel'a *post Pentecosten* je absolútne homogénna. Nachádza sa tu len perikopa z Lukášovho evanjelia (Lk15,4-10), v ktorej sú uvedené dve podobenstvá. Prvé z nich je o stratenej ovci a ďalšie o stratenej drachme.

4. nedel'a

V rámci tejto nedele *post Pentecosten* sa vyskytuje hlavne Lukášova perikopa (Lk6,36-42), v ktorej sa rozoberá láska k nepriateľom a tiež aj to, že je dôležité hľadať najskôr brvno vo vlastnom oku ako smietku v oku priateľa. Pri štvrtej nedeli sa však objavuje aj jeden zaujímavý fenomén – *Fratres*-antifona. Keďže ide o pomerne špecifický jav, bude mu venovaná samostatná kapitola. Každopádne však táto antifona textovo vychádza z listu Rimanom (Rim8,18), čo sa obsahovo nedá zladit' do Lukášovej perikopy, ale podľa starých rímskych lekcionárov do tejto nedele patrí. Znie nasledovne: „*Fratres existimo enim quod non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis*“ („*A myslím, že utrpenia tohoto času nie sú hodny porovnávania s budúcou slávou, ktorá sa na nás má zjaviť.*“). Taktiež je pri tejto nedeli uvedená antifona *Gaudent angeli*, u ktorej je však problém nájsť presné miesto v Biblii, z ktorého vychádza. Znie však nasledovne: „*Gaudent angeli et gratulantur super uno peccatore quia inventa est ovis erratica de grege.*“ („*Anjeli sa budú radowať viac z jedného hriešnika, lebo bola nájdená zblúdená ovca zo stáda.*“). Takže opäť sa v štvrtej nedeli objavujú navzájom nesúvisiace texty antifon.

5. nedel'a

Piata nedel'a *post Pentecosten* prináša Lukášovo čítanie (Lk5,1-11) o povolanií rybárov. No nachádzame tu aj perikopu Matúša (Mt14,28-31), ktorá popisuje, ako Ježiš kráčal po mori. Ide o synoptické evanjeliá a podľa môjho názoru tématicky dosť podobné. V obidvoch nachádzame Ježiša na loďke a mori. A tiež v oboch prípadoch sa udeje zázrak. V Lukášovom evanjeliu vďaka Ježišovi rybári ulovia veľké množstvo rýb a v Matúšovom evanjeliu zas Ježiš vystúpi z loďky a kráča po mori. V závere oboch čítaní sa tí, ktorí tieto zázraky videli, klaňajú Ježišovi a volajú ho Božím synom.

6. nedel'a

Šiesta nedel'a pojednáva o naplnení zákona a o tom, ako byť spravodlivý a nehrešiť. Ide o pasáž z evanjelia podľa Matúša (Mt5,20-24).

7. nedel'a

Texty siedmej nedele *post Pentecosten* sú odvodené z viacerých perikop. Nachádzame tu synoptické evanjeliá (Mt15,32-39 a Mk8,1-3 a Lk5,4-5) a aj text z listu Rimanom (Rim6,4). Keď sa však bližšie pozrieme na obsah, dajú sa nájsť paralely. Ide o prípad Matúšovho a Marekovho textu. Obidva sa totiž zaoberajú rozmnožením chleba. Takže to patrí do jednej tématiky.

Iné je to v prípade Lukášovho evanjelia. Jeho téma o povolání rybárov sa vyskytuje už pri piatej nedeli *post Pentecosten*. Z tohto dôvodu antifona s týmto textom (*Duc in altum*) pôsobí na tomto mieste v rámci série *post Pentecosten* akosi zablúdene alebo ako zle zaradená v rukopise G. Keď som sa však bližšie pozrela na tento prameň, našla som tam na tomto mieste nezrovnalosti. Je tam vyznačená tretia nedel'a *post Pentecosten* a následne až šiesta nedel'a. A antifona *Duc in altum* sa nachádza v tomto rozmedzí. Takže problém je práve v tomto. Otázne však je, prečo sa tam takéto nepresnosti vyskytujú. Mohlo ísť o nejaké nejasnosti ohľadne textu a zaradenia antifon do jednotlivých nediel', prípadne o chybu z nedbanlivosti.

No a posledný text vyskytujúci sa v siedmej nedeli je z listu Rimanom, ktorý sa objavuje v lekcii na danú nedel' u. Píše nasledovné: „*Cum sepulti enim sumus cum Christo per baptismum in mortem ut quomodo ipse surrexit a mortuis ita et nos in novitate vitae ambulemus*“ („*Krstom sme teda s ním boli pochovaní v smrt', aby sme tak, ako bol Kristus vzkriesený z mŕtvych Otcovou slávou, aj my žili novým životom.*“)

8. nedel'a

Texty ôsmej nedele *post Pentecosten* vychádzajú prevažne z Matúšovho evanjelia (Mt7,15-21). Nachádza sa v ňom výstraha pred falošnými prorokmi. Okrem Matúša sa tu objavuje text z listu Rimanom (Rim6,22) a má znenie: „*Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in santificationem, finem vero vitam aeternam.*“ („*Ale teraz, keď ste oslobodení od hriechu a stali ste sa Božími služobníkmi, máte z toho úžitok na posvätenie a nakoniec večný život.*“).

9. nedel'a

Deviata nedel'a textovo vychádza prevažne z Lukášovej perikopy (Lk16,2-9), v ktorej sa rozpráva podobenstvo o nepoctivom správcovi. Jedna antifona tejto nedele má text aj z inej Lukášovej perikopy (Lk10,32-34), ktorý však z prvou spomínanou perikopou nesúvisí. Rozpráva totiž podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi. Táto perikopa sa vyskytuje až v trinástej nedeli a tým pádom predpokladám, že sa na toto miesto dostala nejakým nedopatrením. Okrem synoptických evanjelii sa v deviatej nedeli *post Pentecosten* objavujú aj texty až z dvoch rôznych listov, a to konkrétne dva texty z listu Rimanom (Rim8,12 a Rim8,14) a z druhého listu Korint'anom (2Kor7,1). Prvý text z listu Rimanom (Rim8,12) patrí do zvláštnej kategórie už spomínaných *Fratres*-antifon a znie nasledovne: „*Fratres debitores sumus non carni ut secundum carnem vivamus.*“ („*A tak, bratia, sme dlžníkmi, ale nie telu, aby sme museli žiť podľa tela.*“). Druhý text listu Rimanom (Rim8,14) píše: „*Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.*“ („*Ved' všetci, ktorých vedie Boží Duch, sú Božími synmi.*“). Tieto texty sú obsiahnuté v lekcii na danú nedel'iu. V druhom liste Korint'anom sa zas nachádza: „*Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus perficientes sanctificationem in timore dei.*“ („*Ked' máme takéto prisľúbenia; milovaní, očistme sa od každej poškrvny tela i ducha a posväcujme sa v Božej bázni.*“).

10. nedel'a

Desiata nedel'a *post Pentecosten* je úplne homogénna a nachádzame v nej Lukášovu perikopu (Lk19,41-47), v ktorej Ježiš plače nad Jeruzalemom a vyháňa kupcov z chrámu.

11. nedel'a

V jedenástej nedeli jednoznačne dominuje Lukášovo evanjelium (Lk18,10-14) pojednávajúce o farizejovi a mýtnikovi v chráme. Objavuje sa tu aj ďalšie synoptické evanjelium podľa Matúša (Mt21,13), ktoré sa javí byť tématicky podobné. Píše sa v ňom o tom, ako Ježiš vyháňal kupcov z chrámu. Obidve spomínané perikopy sa dotýkajú problematiky modlitby a chrámu, takže má jedenásta nedel'a podľa môjho názoru zachovanú tématickú jednotnosť.

12. nedel'a

Dvanásta nedel'a patrí tiež medzi jednotné z hľadiska textov. Nachádzame tu Marekovu perikopu (Mk7,31-37) o uzdravení hluchonemého.

13. nedeľa

Trinásta nedeľa *post Pentecosten* prináša text z Lukášovho evanjelia (Lk10,23-37), ktorý spočiatku líči podstatu hlavného prikázania a potom rozpráva podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi. Ďalej tu môžeme nájsť text ešte jedného synoptického evanjelia podľa Matúša (Mt19,16). Ten sa týka zachovávaní prikázania a tým dosiahnutia večného života. Domnievam sa, že tieto dve perikopy majú veľmi podobnú tématiku o zachovávaní prikázaní a teda by som uvedené synoptické texty pokladala za paralelné.

14. nedeľa

Štrnásta nedeľa *post Pentecosten* je charakterizovaná Lukášovým textom (Lk17,12-19) o desiatich malomocných, ktorých Ježiš uzdravil a medzi nimi bol aj Samaritán. Je to jediná perikopa, ktorá sa nachádza v prameňoch pri tejto nedeli.

15. nedeľa

Pätnásta nedeľa prináša predovšetkým Matúšovu perikopu (Mt6,25-33), v ktorej sa píše o dôvere v Božiu prozreteľnosť. Vyskytuje sa tu však aj jedna antifona textovo vychádzajúca z listu Galat'anom (Gal5,16). Je to text lekcie na danú nedeľu. Nachádza sa v ňom nasledovné: „*Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis.*“ („*Žite duchovne a nebudete splňať žiadosti tela.*“).

16. nedeľa

Šestnásta nedeľa *post Pentecosten* pojednáva o vzkriesení syna naimskej vdovy. Tento text môžeme nájsť v Lukášovom evanjeliu (Lk7,11-16). Nie je to však jediný Lukášov text, ktorý sa tu nachádza. Ďalší (Lk13,10-12) sa zaoberá uzdravením zhrbenej ženy v sobotu¹⁸.

17. nedeľa

Sedemnásta nedeľa uvádza Lukášov text (Lk14,1-10), v ktorom Ježiš v sobotu uzdravuje chorého na vodnatieľku. Opäť sa tu objavuje sobotné uzdravenie, ktoré bolo prítomné už v predošlej nedeli, je otázne, či by sa tieto dva kusy nemali zaradiť do jednej nedele. A rovnako ako pri šestnástej nedeli, aj tu môžeme nájsť ešte jeden text Lukášovho evanjelia (Lk13,7), ktorý popisuje podobenstvo o neplodnom figovníku.

¹⁸Táto perikopa sa objavuje v lekcionároch o týždeň neskôr pri všedných dňoch, konkrétne na sobotu, cf. CHAVASSE, 1993, II., s. 35.

18. nedeľa

Osemnásť nedeľa *post Pentecosten* prináša dva texty od Matúša. Prvý z nich (Mt22,30-44) rozoberá najskôr spor o vzkriesení a potom popisuje najväčšie prikázanie. Táto perikopa v danej nedeli dominuje. Ďalší Matúšov text (Mt23,8-10) pojednáva o pokrytctve farizejov a zákonníkov, čo v podstate zapadá do danej tématiky, lebo sa tiež venuje farizejom, čo je aj prípad rozhovoru Ježiša s farizejmi o najväčšom prikázaní. A objavuje sa tu aj antifona textovo vychádzajúca z listu Efezanom (Ef4,5), ktorá má znenie: „*Unus Dominus, una fides, unum baptisma.*“ („*Jeden je Pán, jedna viera, jeden krst.*“) Ide opäť o text lekcie.

19. nedeľa

Prevládajúcim textom devätnástej nedele je Matúšovo evanjelium (Mt9,2-8) o uzdravení ochrnutého. No nie je to jediným Matúšovým textom pri tejto nedeli, nachádzame tu aj ďalšie dva. Druhá Matúšova perikopa obsiahnutá v tejto nedeli (Mt23,8-11) sa venuje pokrytctvu farizejov a zákonníkov. Tento text sa vyskytol v predchádzajúcej osemnásť nedeli, takže je opäť dôvod dve antifyony s týmto textom presunúť k sebe. Posledný Matúšov text, ktorý je označený na túto nedeľu (Mt13,27-30), rozpráva podobenstvo o kúkoli medzi pšenickou. Jedná sa o eschatologickú reč a táto perikopa vystihuje dvadsiatu piatu nedeľu. Preto by sa dve antifyony s týmto textom mali priradiť ku koncu série antifon *post Pentecosten*.

20. nedeľa

Dvadsať nedeľa je charakterizovaná najmä Matúšovým evanjeliom (Mt22,4-14). Zobrazuje podobenstvo o svadbe kráľovho syna. Ďalšie synoptické evanjelium, ktoré je tu umiestnené, je Lukášovo (Lk18,43). Súvisí s uzdravením slepca pri Jerichu. Tématika uzdravenia je prítomná však skôr v devätnástej nedeli. Dvadsať nedeľa prináša aj texty antifon z listu Efezanom. Prvý (Ef6,11) znie nasledovne: „*Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.*“ („*Oblečte si Božiu výzbroj, aby ste mohli čeliť úkladom diabla.*“). Toto je celkom zaujímavý prípad, pretože tento text listu Efezanom je u Chavassea uvedený pri lekcii dvadsiatej druhej nedele *post Pentecosten*¹⁹. Druhý text spomínaného listu Efezanom (Ef4,23-24) pochádza z lekcie na danú nedeľu a píše: „*Renovamini autem spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, et*

¹⁹CHAVASSE, 1993, s. 20.

sanctitate veritatis.“ („Obnovovať sa duchovne premenou zmysľania, obliecť si nového človeka, ktorý je stvorený podľa Boha v spravodlivosti a pravej svätosti.“).

21. nedel'a

Dvadsať prvá nedel'a patrí k tým, ktoré majú homogénny text. V tomto prípade sa jedná o Jána (Jn4,46-53). Ten v nej píše o Ježišovi, ktorý uzdravil syna kráľovského úradníka.

22. nedel'a

Textovo homogénna dvadsať druhá nedel'a *post Pentecosten* obsahuje perikopu Matúša (Mt18,23-33), v ktorej sa píše o podobenstve o nemilosrdnom sluhovi.

23. nedel'a

Dvadsať tretia nedel'a je poslednou, ktorá má jednotný text z Matúšovej perikopy (Mt22,15-21), v ktorej sa rozoberá spor o dani cisárovi.

24. nedel'a

Dvadsať štvrtou nedel'ou sa začína situácia z hľadiska textov jednotlivých antifon značne komplikovať. Od tejto nedele je možné uzavretie celej série, takže v tomto prípade už môžeme očakávať texty s eschatologickým charakterom. Ako už však bolo uvedené, pramene sa nezhodujú v počte nediel' série *post Pentecosten*. Je to spôsobené pohyblivým dátumom Veľkej noci. Takže dvadsať štvrtá nedel'a prináša väčšie množstvo antifon a s tým aj početnejšiu selekciu textov. Za najfrekvencovanejšie môžeme považovať texty z Matúšovej perikopy (Mt9,18-22). Dozvedáme sa v nej o uzdravení ženy trpiacej na krvotok. Ďalšia perikopa vyskytujúca sa u tejto nedele je tá, ktorá by sa na tomto mieste dala očakávať. Je to Marekova perikopa (Mk13,33-36) a jedná sa o eschatologickú reč, teda tématiku venovanú koncu sveta, jeho znameniam a druhému príchodu Krista. Ja by som sa však priklonila k názoru, že antifona s týmto textom by mala byť zaradená do dvadsiatej piatej nedele, pretože práve tam sa objavuje eschatologická reč a jednalo by sa teda o paralelnú pasáž dvoch synoptických evanjelii.

Ďalej sú pri tejto nedeli prítomné aj texty z iných kníh ako sú evanjeliá. Týka sa to *Fratres*-antifon, ktoré sa tu objavujú dve. Prvá z nich vychádza z prvého listu Korint'anom (1Kor6,20) a hovorí o tele, ktoré patrí Duchu Svätému a má sa teda vyvarovať smilstvu. Znie nasledovne:

„*Fratres glorificate et portate deum in corpore vestro.*“ („*Oslavujte teda Boha vo svojom tele.*“). Je zaujímavosťou, že Chavasse uvádza tento text z prvého listu Korint'anom už pri dvanástej nedeli *post Pentecosten*. Druhá *Fratres* antifona pochádza z druhého listu Timotejovi (2Tim2,1) a venuje sa ľudskému utrpeniu v mene Ježiša Krista. Píše sa v nej: „*Fratres confortamini in gratia dei quae est in Christo Jesu domino nostro*“ („*Ty sa teda, syn môj, upevňuj v milosti, ktorá je v Kristovi Ježišovi.*“).

25. nedeľa

Dvadsať piata nedeľa je pomerne komplikovaná. Je to z toho dôvodu, že v prípade niektorých antifon nie je jasné ich umiestnenie v rámci série *post Pentecosten*. Na dvadsať piatu nedeľu je predpísaná trinásť kapitola Matúšovho evanjelia. A len jediná antifona je textovo odvodená z tejto perikopy (Mt13,28-29). Jedná sa o antifonu *Si vis* nachádzajúcu sa v rukopise C. Tento text znovu predstavuje eschatologickú reč.

26. nedeľa

Dvadsať šiesta nedeľa prináša texty odvodené z troch rôznych zdrojov. Jedná sa konkrétne o text z Jánovho evanjelia (Jn6,14), zo Skutkov apoštolov (Sk4,32) a z druhého listu Korint'anom (2Kor13,11). Antifony textovo odvodené z Jánovho evanjelia sú úryvkami textu popisujúce rozmnoženie chleba. Ďalšie dve antifony patria znovu do kategórie *Fratres*-antifony. V Skutkoch apoštolov sa píše: „*Fratres sit vobis cor unum in deum et anima una.*“ („*Množstvo veriacich malo jedno srdce a jednu dušu.*“). V úryvku z druhého listu Korint'anom je uvedené: „*Fratres perfecti estote pacem habete et deus dilectionis et pacis erit vobiscum.*“ („*Napokon, bratia, radujte sa zdokonaľujte sa, povzbudzujte sa navzájom, rovnako zmyšľajte, žite v pokoji a Boh lásky a pokoja bude s vami.*“).

Nezaradené antifony

V rámci série antifon *post Pentecosten* sa nachádzajú aj spevy, ktoré sa bohužiaľ nedajú priradiť ku žiadnej nedeli a ťažšie sa charakterizujú. Celú sériu som usporadúvala hlavne na základe textov, teda tématiky, ktorá sa hodí do jednotlivých nediel. Prípadne som zohľadnila umiestnenie antifony uvedené v konkrétnom rukopise. V niektorých rukopisoch však presné očíslovanie nediel nefunguje a tiež zopár antifon má text vytvorený veľmi voľne a len ťažko sa dá určiť jeho predloha z Písma. Ide konkrétne o tieto antifony:

Confortamini in domino (205464)

Gratias tibi (205469)

Non sunt (205476)

Ďalším fenoménom v kategórii nezaradených antifon sú spevy, ktoré sa v prameňoch objavujú pri niekoľkých nedeliach (24.-26. nedeľa v závere série). Tieto kusy teda nedokážem zaradiť presne na konkrétne miesto, no jedná sa o eschatologickú reč z evanjelia podľa Matúša (Mt24,3-36). Zistila som však, že táto perikopa sa vôbec nenachádza v starých evanjeliároch, čo znamená, že bola na záver série *post Pentecosten* pridaná až v neskoršom období. Vychádzajú z nej texty týchto piatich antifon:

Cum videritis (002048)

De die autem (002105)

Sedente Jesu (004855)

Sicut fulgur (004935)

Videte ne (005401)

4. Repertoár antifon *post Pentecosten* a ich tradície

4.1. Charakteristika repertoáru ako celku

Charakterizovať hudobnú zložku daného repertoáru ako celok je pomerne náročné, pretože sa v tomto období vyskytujú veľmi rôznorodé spevy. Štandardné chorálne melodické modely tu nachádzame len zriedkavo, čo je spôsobené dĺžkou naratívnych textov antifon. V prevažnej väčšine sa teda jedná o tzv. voľné kompozície, čo vo svojej publikácii bližšie špecifikuje a analyzuje László Dobszay²⁰. Nie je bez zaujímavosti zhrnúť frekvenciu jednotlivých módov v celej sérii. Prevláda 1. módu, vyskytuje až pri 43% melódii. Po ňom najčastejšie nachádzame 8. módu – 28% z celkového počtu melódii antifon. Približne na rovnakej úrovni sú obsiahnuté 4. a 7. módu (8% melódii). A ojedinelejšie sa v sérii antifon *post Pentecosten* vyskytuje 3. módu (7% melódii), 2. módu (3% melódii), 6. módu (2% melódii) a na poslednom mieste s veľmi malým výskytom je 5. módu (1% melódii). Najzaujímavejším zistením je teda dominancia 1. módu a jeho výrazná prevaha nad – inak v officiu veľmi rozšíreným – 8. módom. Tento fakt sa dá vysvetliť pravdepodobne veľmi flexibilnou a kombinačne mnohotvárnou štruktúrou „voľných kompozícií“ 1. módu, ktorá sa dobre prispôsobuje charakteru textu. Tieto vlastnosti bolo možné vhodne využiť pri zhudobňovaní rozsiahlejších naratívnych pasáží z evanjelia s výrazným podielom dialógov a priamych rečí.

Ak by sa malo zhrnúť toto liturgické obdobie z hudobnej perspektívy, dalo by sa povedať, že od počiatku v sérii antifon *post Pentecosten* môžeme pozorovať určitú invenciu a tvorivosť stredovekých autorov, ktorí mali v tomto období väčšiu voľnosť na tvorbu a prispôbovanie si repertoáru podľa vlastných preferencií a potrieb.

²⁰DOBSZAY, László a Janka SZENDREI. *Monumenta monodica medii aevi: Antiphonen*. Kassel, Bärenreiter, 1999, vol.5, I. vol., s. 29.

4.2. Rozvrstvenie repertoáru

Z predošlého textu vyplýva, že vybraný repertoár je pomerne rozsiahly a rôznorodý. Je teda dôležité určiť spôsob a metódy, akými by ho bolo možné spracovať a charakterizovať. V prvom rade sa teda pokúsím nájsť určité spoločné prvky skúmanej série, ktoré všetky tradície spájajú a následne na to naopak charakterizovať regionálne tradície a ich repertoár. Tiež poukážem na určité špecifiká, ktoré daná séria prináša.

4.2.1. Jadro repertoáru

Pokiaľ sa celý repertoár antifon *post Pentecosten* javí ako veľmi rozmanitý a môžeme v ňom pozorovať radu lokálnych kompozícií, ponúka sa otázka, či je napriek tomu možné nájsť určitú vrstvu tohto repertoáru, ktorá naopak všetky tradície prestupuje a spája. Spravidla to bývajú tie najstaršie vrstvy karolínskeho jadra officia, ktoré potom tvoria univerzálne tradované zložku repertoáru. Zložku, ktorá vytvára určité jadro objavujúce sa vo väčšine prameňov.

Metóda, ktorou by bolo možné stanoviť túto základnú vrstvu, je nasledovná. V prvom rade je nutné vziať do úvahy repertoár najstarších prameňov, ktoré sú k dispozícii: Métsky tonár *Me*, ktorý je z pomedzi všetkých prameňov najstarší²¹ a ďalej *C*, *Al*, *SG*, *MR*, *Q*. V niektorých z nich však séria antifon *post Pentecosten* buď chýba (*MR*), alebo je neúplná (*Q*). Je nutné povedať, že v prípade série *post Pentecosten* panuje aj u najstarších prameňov väčšia variabilita, než sme zvyknutí vo väčšine ostatných častí *temporale*. Pozoruhodným je napríklad nenotovaný rukopis *C*, ktorý obsahuje veľké množstvo antifon a niektoré z nich sa na tomto mieste v liturgickom roku v iných prameňoch už vôbec nevyskytujú. Prípadne aj rukopis *Al*, ktorý obsahuje tiež dosť ojedinelých antifon. Z toho vyplýva, že archaická vrstva antifon *post Pentecosten* obsahuje kusy, ktoré v neskorších tradíciách vymizli alebo sa vyskytujú len v určitých lokálnych tradíciách. Zdá sa teda, že od počiatku táto séria antifon obsahovala veľký podiel lokálnej produkcie, ktorý sa nevošiel do „hlavného prúdu“ karolínskej tradície.

Pre určenie univerzálnej vrstvy antifon *post Pentecosten* je ešte potrebné okrem archaického repertoáru najstarších prameňov, ktoré obsahujú danú sériu, povyberať tie spevy, ktoré sa vyskytujú v 90% všetkých prehliadnutých rukopisov. Univerzálna vrstva nám teda vznikne

²¹Podľa Liphardta zachycuje stav officia okolo roku 830.

kombináciou antifon z najstarších prameňov a antifon, ktoré sa nachádzajú všade v ďalších prameňoch. Týmto spôsobom bolo možné určiť sériu 30 spevov, ktorá sa javí ako „univerzálny základ“ danej série (Tabuľka č. 2).

<i>SUNDAY</i>	<i>ANTIPHON</i>
1.	HOMO QUIDAM
2.	EXI CITO
3.	QUIS EX
4.	ESTOTE ERGO
4.	NOLITE JUDICARE
5.	ASCENDENS JESUS
5.	PRAECEPTOR
6.	SI OFFERS
7.	MISEREOR SUPER
8.	ATTENDITE A FALSIS
8.	NON OMNIS
9.	DIXIT DOMINUS
10.	CUM APPROPINQUARET
11.	STANS A LONGE
13.	HOMO QUIDAM DESCENDEBAT
14.	DUM INTRARET
14.	NONNE DECEM
15.	NOLITE SOLLICITI
15.	QUAERITE PRIMUM
16.	ACCEPIT AUTEM
17.	CUM VOCATUS
18.	MAGISTER QUOD
18.	QUID VOBIS
19.	DIXIT DOMINUS
20.	DICITE INVITATIS
21.	COGNOVIT AUTEM
22.	DIXIT AUTEM
22.	SERVE NEQUAM
23.	MAGISTER SCIMUS
23.	NUPTIAE QUIDEM

Tabuľka č. 2 – Univerzálna séria antifon *post Pentecosten*

Prirodzene je na mieste otázka, či takýto mechanický postup použitý na vygenerovanie „univerzálneho základu“ môže priniesť relevantný výsledok. Uvedená tabuľka ukazuje, ako sú rozložené antifony z takto definovanej vrstvy po celom období. Číslice vľavo označujú poradie nedele *post Pentecosten*. Je celkom prekvapivé, že repertoár je pravidelne a vyvážene rozmiestnený po jednotlivých nedeliach, nakoľko táto séria pokrýva každú z perikop ca. 1-2 antifonami. To zvyšuje pravdepodobnosť správneho výsledku. Nachádzajú sa tu však aj výnimky a to konkrétne chýbajúca 12. nedeľa. Tento jav sa momentálne dá len ťažko vysvetliť. Čo je ale úplne jasné, že univerzálny repertoár vyplnía obdobie v rozmedzí 1.-23. nedele a priestor 24.-28. nedele nemá žiadnu zreteľne ustálenú tradíciu. Toto podporuje už spomínaný fakt o určitej stabilite textov do 23. nedele a veľkej rôznorodosti v závere série.

Ďalšou otázkou je, či sú už v tejto sérii zastúpené antifony, ktoré sa v prameňoch vyskytujú s viac než jednou melódiou. Táto otázka má svoj význam aj pre historické zaradenie skúmanej série. Fenomén antifon s viacerými melódiami sa totiž v najstarších vrstvách officia prakticky nevyskytuje a objavuje sa skôr až v neskorších fázach vzniku repertoáru, kedy sa melodická tradícia zdá byť menej jednotná. Je teda veľmi pozoruhodné, že už v tejto sérii antifon, ktorá sa ukazuje ako univerzálne rozšírená a tvorí pravdepodobne základ repertoáru, sa objavuje celkom šesť prípadov antifon s viacerými melódiami (v tabuľke vyznačené žltou farbou). Medzi nimi je aj antifona *Attendite a falsis*, ktorá patrí k najspektakulárnejším príkladom tohto javu so šiestimi úplne odlišnými melódiami. O čom však tieto zistenia vypovedajú? Zostáva prirodzene veľa otáznikov, ktoré je nutné v budúcnosti bližšie preskúmať. Každopádne však tieto skutočnosti poukazujú k celkom neustálenej a premenlivej podobe celej série a s najväčšou pravdepodobnosťou tiež k relatívne neskoršiemu obdobiu jej celkového usporiadania.

4.2.2. Regionálne tradície

V predchádzajúcom texte som vyhodnotila súbor antifon prestupujúci všetkými tradíciami. V celej sérii však pomerne často nachádzame kusy, ktoré charakterizujú len jednu zo všetkých tradícií. Keďže sa jedná o dosť rôznorodý repertoár, je náročné charakterizovať každú tradíciu na základe jej lokálnych spevov úplne jednoznačne. Pokúsim sa však popísať modálne preferencie jednotlivých tradícií, konšteláciu prameňov v rámci tradície a aj umiestnenie jej spevov v období *post Pentecosten*. Ku každej tradícii teda uvediem charakteristiky a špecifiká, ktorými sa vyznačuje a aj abecedný zoznam všetkých jej lokálnych antifon.

4.2.2.1. Francúzska tradícia

Francúzska tradícia obsahuje najväčšie množstvo vlastných antifon. Je ich 26 a sú rozložené po celom období *post Pentecosten*. Bohužiaľ, väčšinu z nich však máme len v textovej verzii, pretože rukopisy *C* a *Al*, ktoré sú súčasťou tejto tradície, sú nenotované. A v prípade antifon, ktoré sa nachádzajú iba v rukopise *Al*, dokonca poznáme len textový incipit. Lokálne skladby týchto dvoch rukopisov ale predstavujú najstaršiu početnú vrstvu antifon, ktorá však postupom času do značnej miery zanikla a nedostala sa do hlavného prúdu karolínskeho repertoáru. Takže vo francúzskej tradícii máme len 3 notované lokálne antifony s melódiami. Modálne nie sú zjednotené, no prevláda 1. módsus ako v celej sérii. Ďalšou zaujímavosťou je, že tieto notované antifony majú veľmi málo konkordancii. Nachádzajú sa teda len vo veľmi úzkom okruhu francúzskych prameňov, prípadne iba v jedinom rukopise. To poukazuje na skutočnosť, že sa u tejto tradície jedná o naozaj individuálnu tvorivosť. Z hľadiska textov prevládajú synoptické evanjeliá a tiež je pomerne silno zastúpená skupina antifon, ktorej texty vychádzajú z listov Rimanom, Efezanom, Korint'anom a Galat'anom. Teda texty mimo evanjelii, odvodené skôr z lekcií. V takmer kompletnej podobe²² tu nachádzame aj mini-sériu tzv. *Fratres*-antifon, ktoré už v predošlom texte boli spomenuté a bude im venovaná samostatná kapitola.

Zoznam antifon francúzskej tradície:

- *Accidit autem* (001227)
- *Confortamini in domino* (205464)
- *Cum sepulti* (001889)
- *Dicit ei* (002197)
- *Dixit Simon* (002311)
- *Fratres scitis* (002901)
- *Fratres vigilate* (002903)

²²Chýba medzi nimi len jediná *Fratres*-antifona (*Fratres debitores*), ktorá je typická pre germánsku tradíciu.

- *Gratias tibi (205469)*
- *Ideo dico (003161)*
- *Induite vos (202533)*
- *Ite ergo (003460)*
- *Laudavit dominus (003589)*
- *Loquente Jesu (003635)*
- *Magister bone (003656)*
- *Misertus autem (3780)*
- *Mundemus nos (003841)*
- *Non sunt (205476)*
- *Nos ergo (203317)*
- *Nunc vero (203346)*
- *Quicumque spiritu (204155)*
- *Quod natum (004559)*
- *Renovamini spiritu (204257)*
- *Si vis (004916)*
- *Spiritu ambulate (204732)*
- *Unus dominus (205061)*
- *Ut autem (005288)*

4.2.2.2. Akvitánska tradícia

Akvitánsku tradíciu predstavuje 9 antifon. Jednotlivé spevy sú umiestnené vo väčšine prípadov do úvodných nediel *post Pentecosten* a prevažne sú odvodené zo synoptických

evanjelií, len v dvoch prípadoch sa vyskytuje perikopa z Jánovho evanjelia. To sa však týka prvej nedele v sérii, ktorá obsahuje aj texty ku sviatku Sv. Trojice. V rámci textov antifon z perikop sa objavuje v tejto tradícii aj jedna zvláštnosť. Antifona *Si dimisero* zaradená do siedmej nedele je odvodená z Marekovej perikopy (Mk8,3) pojednávajúcej o rozmnožení chleba. Do tématiky tejto nedele síce zapadá, ale táto perikopa bola používaná v staršom období, čo dokazuje jej výskyt v starých rímskych evanjeliároch²³. Pri siedmej nedeli *post Pentecosten* však prevažujú antifony odvodené z paralelnej perikopy od Matúša (Mt15,32-39), ktorá pochádza z neskoršieho obdobia. Tento fakt vypovedá o istom naviazaní akvitánskej tradície na tú najstaršiu vrstvu repertoáru, čo dokazuje aj pomerne častý výskyt konkordancii akvitánskych prameňov ku antifonám obsiahnutým v najstarších prameňoch (A, C). Ďalším špecifickým znakom akvitánskej tradície je rozsah antifon. Väčšina zo spevov je veľmi rozsiahla, nachádzajú sa tu najdlhšie kusy celej série. To poukazuje na väčšiu invenciu a tvorivosť. Pokiaľ ide o modálne preferencie spevov, najpoužívanejší je 1. módus, čo korešponduje s pomerom módov celej série.

Zoznam antifon akvitánskej tradície:

- *Ait Jesus (200190)*
- *Date et dabitur (201105)*
- *Erat homo (201584)*
- *Gaudent angeli (201931)*
- *Ostendite mihi (203747)*
- *Quodcumque (204209)*
- *Si dimisero (004887)*
- *Simile est regnum (204682)*
- *Venit homo (005343)*

²³CHAVASSE, Antoine. 1993, s. 32.

4.2.2.3. Talianska tradícia

Taliansku tradíciu predstavuje 9 antifon zo 177. Všetky uvedené antifony sa vyskytujú len v rukopise *Bv* a iba v jedinom prípade (antifona *Cum videritis*) nachádzame aj konkordanciu s františkánskym prameňom *F*. Beneventská (juhotalianska) tradícia je známa veľkým podielom vlastných lokálnych spevov. A práve tento výber antifon z obdobia *post Pentecosten* sa javí byť jedným zo zástupcov tohto lokálneho repertoáru. Ide o antifony s textami zo synoptických evanjelií a niekoľko z nich obsahuje eschatologické texty charakterizujúce záver celej série. Je celkom zaujímavé, v akom modálnom priestore sa tieto spevy pohybujú. Prevažná väčšina z nich má melódiu v 8. móde, len dve antifony sú v 1. móde a po jednej v 3. a 7. móde. To teda neodpovedá celkovej proporcii módov v celej sérii s prevahou 1. módu. Táto skutočnosť by pravdepodobne mohla svedčiť o preferencii modality tetrardu v oblasti južného Talianska.

Zoznam antifon talianskej tradície:

- *Cum videritis* (002048)
- *De die autem* (002105)
- *Dimittere* (002239)
- *Ego sum Deus* (002590)
- *Erat Jesus* (002655)
- *Sedente Jesu* (004855)
- *Sicut fulgur* (004935)
- *Transiit sacerdos* (005174)
- *Videte ne quis* (005401)

4.2.2.4. Germánska tradícia

Germánsku tradíciu predstavuje 12 lokálnych antifon. Je výnimočná predovšetkým tým, že sa v nej ako v jedinej vyskytuje antifona s dvoma melódiami. Jedná sa o antifonu *Et videns*. Keď však obe melódie porovnáme, zistíme, že ide vlastne o transpozíciu zo 6. do 8. módu. Takže tu nejde o prípad úplne odlišných melódii, čo potvrdzuje skutočnosť, že táto tradícia sa oproti iným javí byť pomerne jednotná a ustálená. Ukazuje sa to aj na konkordanciách pri väčšine jej antifon. Sú pri nich totiž zastúpené pramene germánskej tradície vo veľkom počte. Len v niekoľkých prípadoch sa jedná o výnimočné antifony obsiahnuté len v jednom alebo pár rukopisoch. Texty prevažnej väčšiny antifon sú odvodené zo synoptických evanjelií. Výnimku predstavuje jedna *Fratres*-antifona (*Fratres debitores*) typická len pre germánsku oblasť, ktorá má text odvodený z listu Rimanom. V tejto tradícii nachádzame celú škálu módov a tiež sú jej lokálne antifony rozložené do celého obdobia *post Pentecosten*.

Zoznam antifon germánskej tradície:

- *Abeuntes* (200042)
- *Dico autem vobis* (002206)
- *Duc in altum* (201399)
- *Ejice primum* (002621)
- *Et videns* (002729)
- *Fratres debitores* (002897)
- *Omnis arbor* (004145)
- *Omnis plebs* (004149)
- *Patientiam habe* (004247)
- *Samaritanus quidam* (004695)
- *Satiavit dominus* (004818)

- *Vigilate omnes (005421)*

4.2.3. *Fratres-antifony*

Ako už bolo niekoľkokrát v predchádzajúcom texte uvedené, séria antifon *post Pentecosten* prináša fenomén niekoľkých antifon, ktoré nesú určité spoločné znaky. Nazvala som ich *Fratres-antifony*, pretože všetky sa začínajú oslovením *fratres* (bratia). To, že nejakým spôsobom tieto spevy spolu súvisia, je možné argumentovať aj skutočnosťou, že v rukopise *C* sú takmer všetky *Fratres-antifony*²⁴ uvedené a spísané úplne na záver ako mini-séria. Toto je jediný rukopis, ktorý túto sériu obsahuje v celku. A tiež aj v rukopise *Al* nasledujú tri *Fratres-antifony* bezprostredne po sebe. Inak sú v ostatných rukopisoch jednotlivé *Fratres-antifony* roztrúsené pomedzi všetky nedele *post Pentecosten*. Je nutné dodať, že toto rozmiestnenie závisí na lekciách pre jednotlivé nedele. Texty sú teda odvodené z prvých nedeľných čítaní z listov apoštola Pavla. Pri prednese týchto čítaní v rámci liturgie sa v úvode pridáva práve oslovenie „*Fratres*“, ktoré bolo prevzaté aj do textov antifon.

Dalo by sa povedať, že *Fratres-antifony* sú doteraz neznámym javom, nakoľko sa mi nepodarilo nájsť žiadnu zmienku v literatúre, ktorá by tieto špeciálne antifony popisovala. V liturgickom roku však existujú paralely k tomuto javu, napríklad v advente trojica antifon s textom epištoly *Hora est – Nox praecessit – Scientes quia hora est*. Z týchto dôvodov som sa rozhodla na *Fratres-antifony* pozrieť a nejakým spôsobom ich charakterizovať. Už na prvý pohľad nesú niekoľko spoločných znakov. V prvom rade sú to texty odvodené z nedeľných lekcií a pochádzajúce prevažne z listov Rimanom, Korint'anom a Timotejovi. Ďalším spoločným prvkom týchto antifon je ich hudobná stránka. Všetky až na výnimku jednej sa pohybujú v melodickom priestore 8. módu a aj ich rozsah a dĺžka sú veľmi podobné. V tomto prípade som však objavila ešte jednu antifonu, ktorá sa na tieto *Fratres-antifony* veľmi podobá. Je to antifona *Deus caritas est*. Táto antifona síce vychádza z Jánovej a nie Pavlovej epištoly, ale jej hudobná štruktúra je veľmi podobná *Fratres-antifonám*. Dôkazom je aj fakt, že *Deus caritas* sa nachádza v rukopise *C* v rámci súpisu všetkých *Fratres-antifon* na záver série.

Bohužiaľ, nie všetky uvedené antifony máme aj v melodických verziách (niektoré sú zachované len v nenotovaných prameňoch), takže môžeme pracovať len s textom. A ani nie je

²⁴Chýba len jedna z nich – *Fratres debitores*.

úplne v každom prípade zrejme, na ktorom mieste v rámci série nediel' *post Pentecosten* je daná *Fratres*-antifona umiestnená.

Pokiaľ sa jedná o štruktúru melódii *Fratres*-antifon, za najpregnantnejší príklad melódie by sme mohli pokladať antifonu *Fratres debitores*. Niektoré ďalšie *Fratres*-antifony majú podobnú typológiu, iné sa objavujú v rozšírenej verzii. Z tohto dôvodu všetky tieto antifony usporadúvam do poradia podľa hudobnej štruktúry a na záver uvediem antifony vyskytujúce sa bez melódii.

Pod pojem *Fratres*-antifony patrí teda týchto deväť antifon:

Fratres debitores (002897)

Fratres glorificate (002899)

Fratres sit vobis (002902)

Fratres perfecti (002900)

Fratres existimo (002898)

[*Deus caritas est (002167)*]

Fratres confortamini (002896)

Fratres scitis (002901)

Fratres vigilate (002903)

Fratres debitores (002897)

Antifona nachádzajúca sa na ôsmu nedeľu vychádza z listu Rimanom (Rim8,12). Je výňatkom z textu o tom, že všetci ľudia sú Božími deťmi. Znie nasledovne: „*Fratres debitores sumus non carni ut secundum carnem vivamus.*“ („*A tak, bratia, sme dlžníkmi, ale nie telu, aby sme museli žiť podľa tela.*“).

Fratres debitores sa nachádza len v dvoch rukopisoch, a to *SG* a *U*. Melódia antifony je v 8. móde s finálou „g“ a tenorom „c“.

Jej priebeh je možné rozdeliť na dva diely (*Fratres debitores sumus non carni / ut secundum carnem vivamus*), pričom v prvom sa dosiahne horný vrchol a v druhom dieli melódia klesne až na spodný vrchol. V prípade 8. módu sa teda jedná v prvej časti o vrchol „c''“ a v druhej časti zas spodný vrchol „d'“. Oba dva diely sú zakotvené na finále „g'“.

002897m8

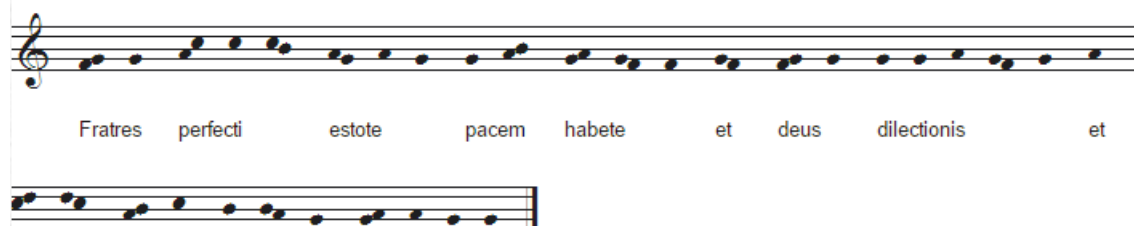
Fratres perfecti (002900)

Táto antifona pochádza z druhého listu Korint'anom (2Kor13,11) a je priradená ku dvadsiatej šiestej nedeli. Takže tiež v závere série antifon *post Pentecosten*. Jej latinská textová podoba je nasledovná: „*Fratres perfecti estote pacem habete et deus dilectionis et pacis erit vobiscum.*“ („*Napokon, bratia, radujte sa zdokonaľujte sa, povzbudzujte sa navzájom, rovnako zmýšľajte, žite v pokoji a Boh lásky a pokoja bude s vami.*“)

Táto antifona sa nachádza v dvoch prehliadnutých prameňoch, konkrétne v *C, To*. Ako je u *Fratres*-antifon obvyklé, melódia v je 8. móde s finálou „g“ a tenorom „c“.

Fratres perfecti predstavuje o niečo rozsiahlejšiu antifonu, než boli úvodné spevy. Jej melodický priebeh je v prvej časti obdobný ako v minulých prípadoch. Druhá časť antifony (od *deus dilectionis*...) však neobsahuje typický zostup na spodné „d“, ale pohybuje sa v rozsahu kvinty nad finálou („g' - d“).

002900m8

Fratres perfecti estote pacem habete et deus dilectionis et

pacis erit vobiscum alleluia

(E-Tc 44.2; 212v)

Fratres existimo (002898)

Táto antifona sa objavuje v štvrtej nedeli. Jej téma je totožná s predošlou, je to úryvok z rovnakej pasáže listu Rimanom (Rim8,18) o ľuďoch ako Božích deťoch. Znie nasledovne: „*Fratres existimo enim quod non sunt condignae passionis hujus temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis*“ („*A myslím, že utrpenia tohoto času nie sú hodny porovnávania s budúcou slávou, ktorá sa na nás má zjaviť.*“).

Fratres existimo sa nachádza v období *post Pentecosten* vo väčšom množstve prameňov: *Al, C, E, Kn, Li, Me, SG, Q, U*. Melódia antifony je tak ako v predchádzajúcom prípade v 8. móde s finálou „g“ a tenorom „c“.

Táto antifona je rozsiahlejším kusom, ktorý je zaujímavý hlavne určitými melodickými obratmi. Jedná sa síce o 8. módus, ale horným vrcholom tu je tón „e“ a vyskytuje sa tu zaujímavý melodický postup – „g' - d'' - e'' - c''“ (*quod non*), ktorý by sa skôr dal očakávať pri 7. móde. Takýto obrat nie je veľmi typický a teda sa bežne nevyskytuje. Uvedená kvinta „g' - d''“ zaznie po pár slovách znovu, pričom tón „d''“ sa vyskytne ešte aj pred záverom antifony.

002898m8

Fratres existimo enim quod non sunt condignae passiones hujus

temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis alleluia

(CH-E 611; 141r)

[*Deus caritas est* (002167)]

Antifona *Deus caritas est* je zaradená do druhej nedele *post Pentecosten* s textom odvodeným z prvého Jánovho listu (1Jn4,16), kde sa píše: „*Deus caritas est et qui manet in caritate in deo manet et deus in eo.*“ („*Boh je láska; a kto ostáva v láske, ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom.*“)

Táto antifona má zastúpenie vo viacerých rukopisoch: *Al, E, Kn, Me, P, Q, SG, To, U*.

Deus caritas est je podobná predošlej antifone, pričom však kvintový skok „g' - d''“ vyplňuje ešte tónom „c“.

Druhá časť antifony však prebieha v klasickom rozsahu 8. módu.

002167m8

Deus caritas est et qui manet in caritate in deo manet et
deus in eo alleluia

(CZ-Pu XIII C 4; 110r)

Fratres confortamini (002896)

Táto antifona je umiestnená do dvadsiatej štvrtej nedele, takže na samotný záver série. Textovo vychádza z druhého listu Timotejovi (2Tim2,1) a prináša úryvok textu, ktorý sa zaoberá ľudským utrpením v Kristovom mene. Jej latinské znenie je: „*Fratres confortamini in gratia dei quae est in Christo Jesu domino nostro*“ („*Ty sa teda, syn môj, upevňuj v milosti, ktorá je v Kristovi Ježišovi.*“).

Fratres confortamini môžeme nájsť v piatich zo všetkých prehliadnutých prameňov, konkrétne v rukopisoch *Al*, *C*, *Li*, *Se* a *U*.

Táto antifona predstavuje v rámci *Fratres*-antifon výnimku, nakoľko ju nachádzame v 1. móde, a nie v 8. móde, ako je to vo všetkých ostatných prípadoch. Teda finálou je v tomto prípade tón „d“ a tenor leží na tóne „a“. Aj keď sa tu nejedná o rovnaký melodický priestor, jej hudobná štruktúra nie je úplne odlišná od ostatných *Fratres*-antifon a nesie určité podobné prvky. Jedná sa teda o dvojdielnu antifonu, ktorej obrysy pripomínajú priebeh ďalších antifon tejto kategórie.

002896m1

The image shows a musical score for a Latin text. It consists of two staves. The first staff is a treble clef with a melody of quarter notes. The lyrics are: "Fratres confortamini in gratia dei quae est in Christo Jesu domino". The second staff is a bass clef with a shorter melody of quarter notes. The lyrics are: "nostro alleluia".

(F-Pn lat. 1535; 029v)

Fratres scitis (002901)

Antifona opäť odvodená z prvého listu Korint'anom (1Kor12,2-3). Jej latinské znenie je: „*Fratres scitis quoniam gentes essetis ad simulacra muta prout ducebamini euntes ideo notum vobis facio quod nemo in spiritu dei loquens dicit anathema Jesu et nemo potest dicere dominus Jesus nisi in spiritu sancto*“ („*Viete, že keď ste boli pohanmi, ťahalo vás to a chodili ste za nemými modlami. Preto vám vyhlasujem, že nik, kto hovorí v Božom Duchu, nepovie: „Prekliaty Ježiš!“, a nik nemôže povedať: „Ježiš je Pán“, iba ak v Duchu Svätom.*“) Kde presne by mala byť táto antifona priradená, nevieme. Je uvedená v súpise *Fratres*- antifon v rukopise C za záverom celej série a v iných prameňoch, s ktorými som pracovala, som ju už nenašla.

Fratres vigilate (002903)

Pri tejto antifone nie je jasné jej presné umiestnenie a ani nepoznáme melodickú podobu. Jej text však pochádza z prvého listu Korint'anom (1Kor16,13-14). Nie je to doslovný prepis, ale znie nasledovne: „*Fratres vigilate et orate viriliter agite et omnia vestra in caritate fiant*“ („*Bdejte, buďte pevní vo viere, vzmužte sa, buďte statoční! Nech sa všetko medzi vami deje v láske.*“).

Fratres vigilate je uvedená v súpise *Fratres*-antifon na záver série v rukopise C. To znamená, že melodickú verziu nepoznáme.

4.3. Otázky melodickej tradície – antifony s viacerými melódiami

V úvode som naznačila otázku, či je nutná a prínosná aj práca s melodickým materiálom jednotlivých antifon. Pokúsim sa nájsť uspokojivú odpoveď na základe konkrétnych faktov. Zo 177 antifon sa 33 vyskytuje s viacerými melódiami, 6 antifon má dokonca viac než dve rôzne melódie²⁵. A do úvahy treba ešte zaradiť aj fakt, že pri určitom množstve antifon nepoznáme melódie. Znamená to, že približne 20 % antifon sa tradovalo vo viacerých melodických podobách, čo stojí za detailnejšiu analýzu. Zaujímavým zistením je aj to, kde je fenomén viacerých melódii v rámci celej série najviac zastúpený. Celý repertoár som teda rozdelila na tri časti. Prvú z nich predstavuje už spomínané jadro repertoáru, teda séria spevov nachádzajúca sa takmer vo všetkých rukopisoch a vychádzajúca tiež z najstarších prameňov. Ďalšou časťou sú regionálne spevy, ktoré charakterizujú len určité tradície. Sú to antifony vyskytujúce sa len v určitej geografickej oblasti a inde už nie, čiže lokálne kusy. Takýmto spôsobom som priradila 26 antifon francúzskej tradícii, 9 antifon akvitánskej tradícii, 9 antifon talianskej tradícii a 12 antifon germánskej tradícii. Poslednou treťou časťou repertoáru sú antifony, ktoré vytvárajú zvyšný, všeobecne rozšírený repertoár obdobia *post Pentecosten*. Vyskytujú sa vo všetkých tradíciách, ale nie sú súčasťou všetkých prameňov.

Pokiaľ sa jedna o prvú časť repertoáru, v Tabuľke č.2 môžeme vidieť farebne vyznačené antifony, ktoré sa v prameňoch objavujú s viacerými melódiami. Je teda zrejmé, že už aj vo fundamentálnej univerzálnej vrstve antifon *post Pentecosten* z hľadiska hudobnej stránky dochádza k odchýlkam.

Časť s lokálnymi kusmi repertoáru *post Pentecosten* zahŕňa najväčšie množstvo antifon zachovaných len v textovej verzii. Takže hodnotenie hudobnej stránky za takýchto okolností je komplikovanejšie a môže byť skreslené. Každopádne je však pomerne prekvapujúce, že aj v rámci jednej lokality sa v prípade germánskej tradície vyskytuje jeden prípad s viacerými melódiami. Ostatné tradície sú melodicky jednotné.

Posledná časť tvoriaca zvyšnú vrstvu repertoáru antifon *post Pentecosten* je najrozsiahlejšia. Ide o antifony mimo jadra a aj mimo regionálnych spevov. A aj po melodickej stránke sa tu nachádza najväčšia koncentrácia fenoménu viacerých melódii.

²⁵Ide konkrétne o tieto antifony: *Attendite a falsis* (001511), *Confide filia* (001870), *Considerate lilia* (001893), *Duo homines* (002483/002484), *Rogo te pater* (004666), *Si tetigero* (004914).

Ďalšia otázka, ktorá sa v tejto súvislosti ponúka, je tá, či je možné na základe analýzy hudobného materiálu bližšie určiť a charakterizovať vzájomné vzťahy a príbuznosti tradícií. Týmto problémom sa zaoberal už spomínaný László Dobszay, ktorý prehliadol a analyzoval veľké množstvo antifon. Na základe toho pokladá prácu s melodickými variáciami jednotlivých spevov za nesmierne dôležitú pre štúdium jednotlivých tradícií. Každá odchýlka či varianta môže charakterizovať určitú tradíciu, čo v konečnom dôsledku výrazne pomôže pri vzájomnej komparácii a následnom vyhodnocovaní vzťahov a príbuzností tradícií. V rámci série antifon *post Pentecosten* nachádzame rôzne typy odchýlok. Najčastejšie sa vyskytujú drobné odchýlky v melódiách, kedy však kostra spevu ostáva nezmenená. Nemenej frekventované sú aj modálne varianty či rôzne transpozície melódii. Za najpozoruhodnejšie sa však dajú pokladať antifony, kde sa pri totožnom texte objavujú úplne odlišné melódie, ktoré nenesú žiadne spoločné prvky a je zrejmé, že spolu nijak nesúvisia. A v niektorých hraničných prípadoch antifon je situácia ešte o niečo komplikovanejšia, pretože je problematické posúdiť, či sa ešte jedná o rovnakú melódiu s výraznou variantou alebo už ide o nový spev. A faktom je, že počet týchto odchýlok v rámci celej série je dosť významný a nezanedbateľný.

Za týchto okolností som teda ku každej antifone zo série zadala do online databáze *Cantus index*²⁶ všetky varianty melódii, ktoré som doposiaľ našla. Jednotlivým melódiám sa na základe informácie o móde a tiež na základe cantus ID danej antifony vygenerovalo melody ID. Vďaka tejto databáze sa výrazne uľahčila a sprehladnila práca s hudobnou zložkou antifon.

4.3.1. Prípadová štúdia: porovnanie dvoch melódii antifony *Cum appropinquaret*

Najlepšie sa uvedené skutočnosti dajú demonštrovať na konkrétnom príklade. V určitých prípadoch antifon s viacerými melódiami je veľmi zaujímavé všimnúť si, ako sa pracuje s textom, aké hudobné prostriedky sú použité na vyjadrenie určitého významu a zdôraznenie niektorých dôležitých pasáží. Následnou komparáciou sa vďaka odlišnostiam môžeme dopracovať ku určeniu vzťahov medzi prameňmi, ktoré zvolili určitý typ zhudobnenia antifony.

²⁶www.cantusindex.org

Cum appropinquaret (001975)

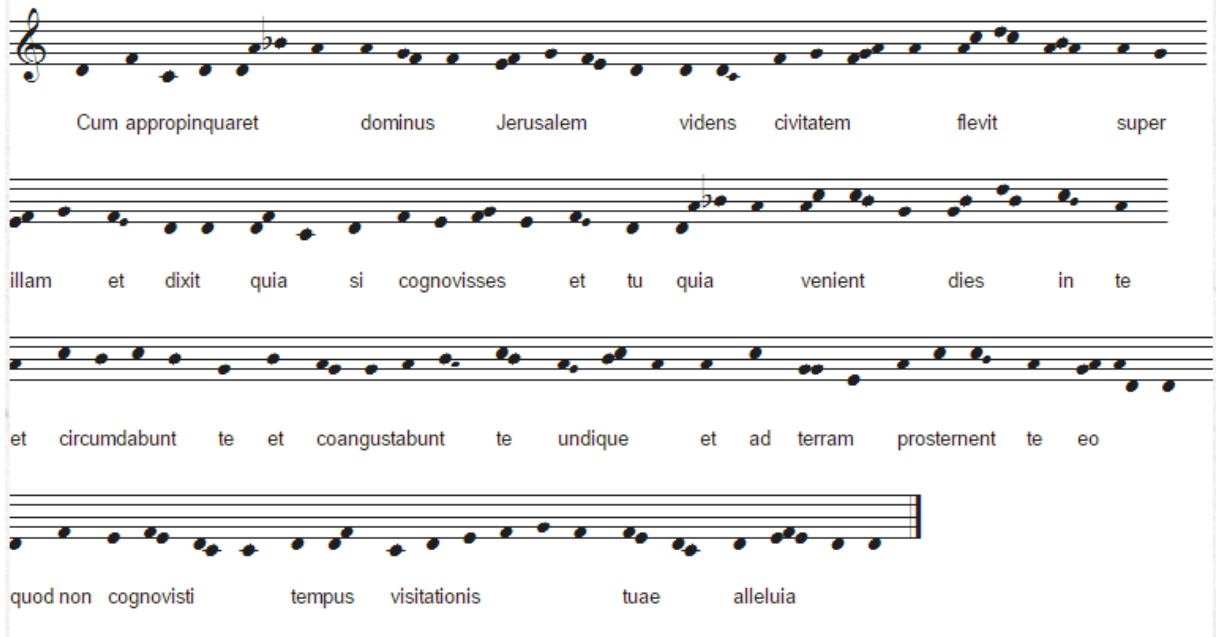
Antifonu *Cum appropinquaret* môžeme nájsť v rukopisoch v dvoch melodických podobách, pričom obidve sa pohybujú v melodickom priestore 1. módu. Pokiaľ sú teda dve melódie na rovnaký text v rovnakom móde, ponúka sa porovnanie oboch melodických verzii. Ukazuje sa, že za rôznymi melódiami je často aj rozdielne rétorické uchopenie textu, a že každá z verzii kladie dôraz na iné pasáže textu.

Táto antifona zaradená do desiatej nedele *post Pentecosten* textovo vychádza z evanjelia podľa Lukáša (Lk19,41-44), kde sa hovorí o Ježišom vstupe do mesta Jeruzalem. Už jej text je zaujímavý, nakoľko je poskladaný dosť útržkovito a z pôvodnej biblickej pasáže sú povýberané len určité frázy, ktoré však v konečnom znení nemajú plný zmysel. Keďže *Cum appropinquaret* je zachovaná len s týmto textom, ale v dvoch rôznych melódiách, svedčí to o skutočnosti, že textová verzia antifony putovala Európou už v takto skrátenej a upravenej verzii. Pre pochopenie zmyslu však danú antifonu prekladám s plným významom.

Vyzerá teda nasledovne: „*Cum appropinquaret dominus Jerusalem videns civitatem flevit super illam et dixit quia si cognovisses et tu quia venient dies in te et circumdabunt te et coangustabunt te undique et ad terram prosternent te eo quod non cognovisti tempus visitationis tuae alleluia.*“ (Keď sa priblížil a zazrel mesto, plakal nad ním a hovoril: „Kiež by si aj ty v tento deň spoznalo, čo ti prináša pokoj! Ale teraz je to skryté tvojim očiam. Lebo prídu na teba dni, keď ťa tvoji nepriatelia oboženú valom, obklúčia ťa a zovrú zo všetkých strán, zrovnajú so zemou teba i tvoje deti v tebe a nenechajú v tebe kameň na kameni, lebo si nespoznalo čas svojho navštívenia.“)

Melódie antifony *Cum appropinquaret* vypadajú nasledovne:

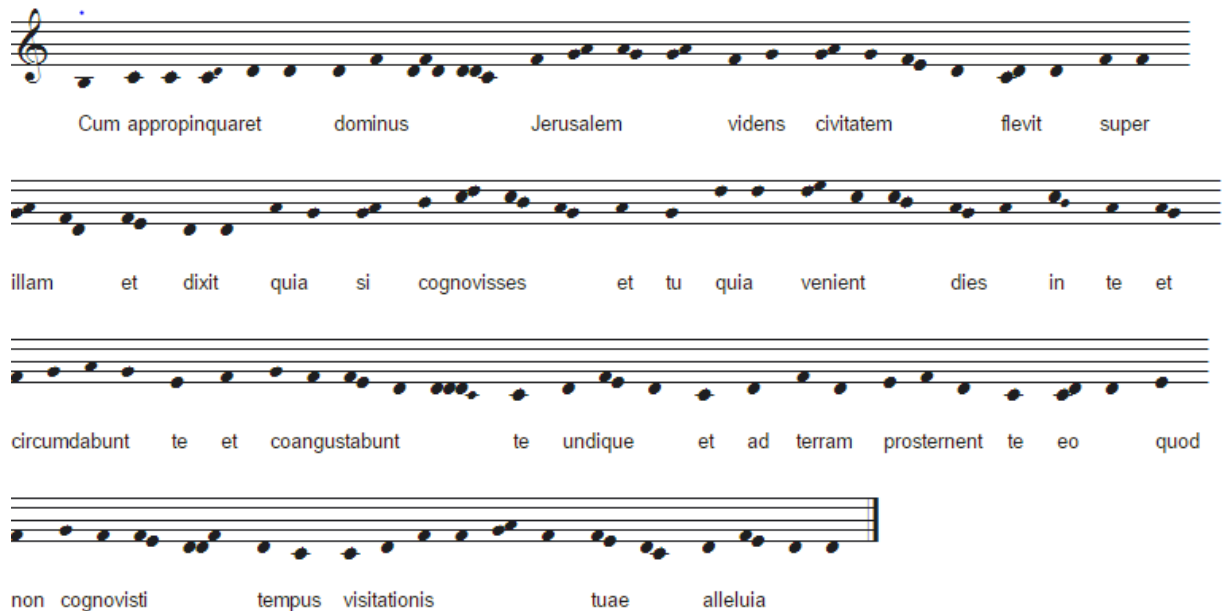
001975m1

Cum appropinquaret dominus Jerusalem videns civitatem flevit super
illam et dixit quia si cognovisses et tu quia venient dies in te
et circumdabunt te et coangustabunt te undique et ad terram prosternent te eo
quod non cognovisti tempus visitationis tuae alleluia

(F-Pn lat. 12044; 140v)

001975m1a

Cum appropinquaret dominus Jerusalem videns civitatem flevit super
illam et dixit quia si cognovisses et tu quia venient dies in te et
circumdabunt te et coangustabunt te undique et ad terram prosternent te eo quod
non cognovisti tempus visitationis tuae alleluia

(CZ-Pu XIII C 4; 113v)

Pokúsím sa teda naznačiť niekoľko rozdielov oboch hudobných spracovaní a popísať ich.

Úvodná fráza, kde ide o rozprávačský popis situácie („*Cum appropinquaret dominus Jerusalem videns civitatem*“) je v prvom zhudobnení (001975m1) zvolený veľmi výrazný melodický motív 1. módu s kvintovým skokom z finály „d“ na tenor „a“, pričom sa v podstate jedná o tzv. „direct initium“²⁷, pripravené niekoľkými úvodnými tónmi. Naproti tomu sa v druhej melódii (001975m1) ku tenoru dopracujeme až podstatne neskôr, nakoľko melódia k nemu postupne vystúpa až pri slove „*Jerusalem*“. A následne ku koncu tejto fráze opäť postupne klesne k finále „d“. Pri prvej melódii (001975m1) je priebeh tohto úseku opäť odlišný, nakoľko k tenoru melódia vyskočí hneď na začiatku. Tým pádom pri slove „*Jerusalem*“ sa melódia opäť vracia k finále „d“ a koniec uvedenej fráze znovu smeruje k tenoru „a“.

Ďalší priebeh je tiež úplne odlišný, ide o úsek popisujúci plač nad mestom („*flevit super illam et dixit*“). Prvá melódia (001975m1) volí výstup až na horný vrchol „d“ o oktávu vyššie nad finálou a postupne opäť klesne ku slovu „*dixit*“, kde končí reč rozprávača, teda sa znázorňuje dvojbodka na „d“. Druhá melódia (001975m1a) tento úsek spracováva odlišne, stále sa tu drží nižšej polohy a slovo „*dixit*“ tiež ukončuje ako dvojbodku na finále „d“.

Za tým nasleduje úsek priamej reči, teda prostredná fráza („*quia si cognovisses et tu quia venient dies in te et circumdabunt te et coangustabunt te undique / et ad terram prosternent te eo*“), ktorá obsahuje ešte určitý predel. Prvá melódia (001975m1) priamu reč otvára v nižšej polohe a po niekoľkých slovách začína stúpať a pri druhom „*quia*“ využíva opäť kvintový skok z finály „d“ na tenor „a“. K hornému vrcholu melódie „d“ sa dopracuje až pri slove „*dies*“ a následne dlhšiu pasáž osciluje medzi tenorom „a“ a tónom „c“. Táto pasáž vyjadruje všetky neduhy, ktoré majú mesto postihnúť, melódia ostáva vo vyšších polohách a tieto výrazné momenty tým zdôrazňuje. Určitú zaujímavosť však predstavuje moment „*ad terram*“, ktorý vytvára samostatnú uzatvárajúcu vetu uprostred stredného úseku antifony. V prípade prvej melódie (001975m1) tu po sebe nasledujú dva výrazné skoky nadol (kvarta a tercia), čo symbolizuje pokles k zemi. Tento rozsiahlejší stredný úsek je pri prvej melódii ukončený na finále „d“.

²⁷DOBSZAY, László a Janka SZENDREI, 1999, I. vol., s. 43.

Oproti tomu však druhá melódia (001975m1a) postupuje v tejto strednej pasáži úplne inak. Priama reč začína hneď v najvyššej polohe a pri slove „*venient*“ sa dostáva až na tón „e““. A už spomínanú pasáž o neduhoch máme v tejto melódii vyjadrenú v hlbokých polohách oscilujúcich okolo finály „d““. Toto znázornenie svojou hĺbkou môže pripomínať zlé, pekelné udalosti valiace sa na mesto. Veta „*ad terram...*“ má pri tejto druhej melódii (001975m1a) podobný charakter ako predchádzajúci priebeh melódie v spodnej polohe celkového rozsahu. Úplný záver strednej pasáže znovu končí na finále.

Posledný úsek antifony („*quod non cognovisti tempus visitationis tuae alleluia*“) je v oboch melódiách veľmi podobný, miestami takmer totožný („*visitationis tuae alleluia*“). Len s tým rozdielom, že v prípade prvej melódie (001975m1) sa už hudobný priebeh nedotkne tenoru „a““ a druhá melódia (001975m1a) sa ešte posledný raz k tenoru sekundovými krokmi dopracuje, následne však smeruje k finále „d““.

Táto ukážka spracovania textu pomocou hudobných prostriedkov poukazuje na fakt, že vďaka melodickým modelom je možné poňať jednotlivé významové úseky rôznymi spôsobmi, na základe čoho sa dokážu potom identifikovať jednotlivé tradície. Aj v tomto prípade je výsledok pomerne presný. Prvú melódiu (001975m1) zaznamenávajú pramene francúzskej, akvitánskej a talianskej tradície a druhá melódia (001975m1a) je uvedená v prameňoch germánskej tradície. Teda veľmi zreteľná diferenciácia prameňov v zmysle „východ – západ“.²⁸

²⁸O tom viac v nasledujúcej kapitole.

5. Interpretácia výsledkov

Po spracovaní kompletnej série antifon *post Pentecosten* vo všetkých prameňoch bolo nutné pristúpiť ku poslednému kroku – vyhodnoteniu. Dostávame sa teda k otázke, či sa na základe tohto výskumu môžeme dozvedieť o vzťahoch medzi skúmanými prameňmi. V nasledujúcom texte sa na túto otázku pokúsim odpovedať.

5.1. Zoskupenie skúmaných prameňov vo svetle antifon *post Pentecosten*

Pokusy o zoskupenie prameňov do určitých skupín majú vo vedeckom diskurze už svoju tradíciu. Najznámejším projektom z tohto pohľadu je edícia rímskeho graduálu²⁹, na ktorej pracovali benediktínski mnísi vo francúzskom kláštore Solesmes. Hoci k plánovanej edícii nakoniec nedošlo (zistili, že repertoár je príliš rôznorodý), veľkým prínosom tohto výskumu bola stratifikácia porovnávaných prameňov na základe grafických variant neumových znakov. Výsledkom bolo rozdelenie rukopisov do dvoch veľkých skupín: „ouest“ a „est“. Spomínaný výskum sa však týkal výhradne omšového repertoáru. Pokiaľ ide o repertoár hodinkového officia, podobný pokus doposiaľ nebol uskutočnený³⁰. Na základe zhromaždeného materiálu repertoáru antifon *post Pentecosten* som sa o niečo podobné pokúsila ja.

Bolo však nutné nájsť nejaký spôsob, akým by sa vyhodnotený údaje dali vhodne zobraziť. Na základe medziodborovej spolupráce pomocou zhlukovej analýzy vznikol graf³¹, ktorý zachytáva všetky použité pramene a zoskupuje ich podľa výskytu jednotlivých antifon v nich obsiahnutých. Ako je zreteľne vidieť na tomto grafe, na základe zadaných dát sa vytvorili dve hlavné skupinky prameňov. Tieto dve skupiny sú jasne špecifikované geografickou polohou a tiež inštitucionálnymi vplyvmi medzi tradíciami. Jedna reprezentuje germánsku oblasť prameňov a tá druhá zas pramene reprezentujúce francúzsku, akvitánsku a taliansku tradíciu. A v rámci každej z týchto skupín sú ešte popárované rukopisy, ktoré sú si najviac podobné.

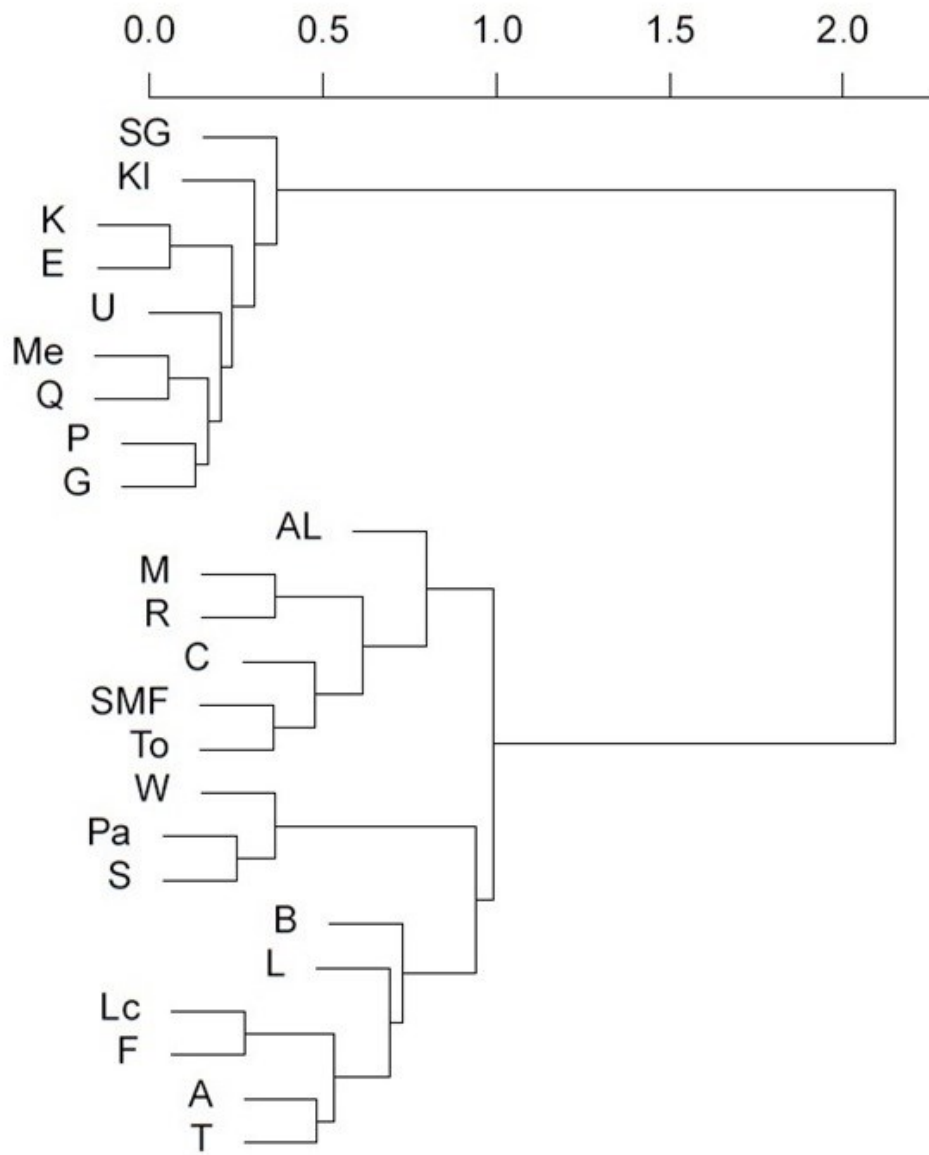
²⁹*Le Graduel Romain. Edition critique par les Moines de Solesmes*, Solesmes, 1957-1962, 5 vols.

³⁰Výskum responzórii štyroch adventných nediel' v edícii *Corpus Antiphonarium Officii* smeroval k stanoveniu „archetypu“, nediferencuje teda priamo jednotlivé tradície repertoáru officia. Zrov. HESBERT, René-Jean (ed). 1963-79.

³¹Tento graf vytvoril matematik a štatistik Zdeněk Hlávka z Matematicko-fyzikálnej fakulty Univerzity Karlovy v Prahe.

Z toho teda vyplývajú jednotlivé vzťahy medzi prameňmi. Určité rukopisy sú navzájom dost' úzko prepojené. V germánskej skupine prameňov je to prípad rukopisov *K* a *E*, *Me* a *Q* a na záver *P* a *G*. Pražská tradícia teda korešponduje jednoznačne s germánskou a aj tonár *Me* patrí do tejto skupiny prameňov. Tieto rukopisy boli vyhodnotené ako najpodobnejšie. Uprostred stojí *U*, ktorý je najrozsiahlejší a teda má spoločné črty s viacerými rukopismi. Rukopis *SG* a *Kl* nesú podobné znaky z väčším počtom prameňov. Druhá hlavná skupina rukopisov má pospájané akvitánske pramene *M* a *Ri*, čo sa dalo očakávať. Ďalší akvitánsky rukopis *To* je spojený so *SMF*, čo však nie je až tak prekvapujúce, nakoľko clunyjská tradícia mala vplyv aj na *To*. Posledný akvitánsky prameň tejto práce *Li* je viac orientovaný na taliansku oblasť prameňov, nakoľko existujú určité spojovacie články medzi akvitánskou tradíciou a južným Talianskom. Rukopisy talianskej tradície *Bv*, *Lc* a *F* sú umiestnené veľmi blízko pri sebe a poukazuje to na súvis františkánskeho prameňa k tejto tradícii. Veľmi úzko prepojené rukopisy tu predstavujú severofrancúzske pramene *Pa*, *Se*, ku ktorým sa zaraďuje aj anglický *W* ovplyvnený tradíciou Corbie. Zvyšné východofrancúzske pramene *A* a *T* sú tiež uskupené dohromady. Pokiaľ ide o najstaršie nenotované pramene druhej hlavnej skupiny, rukopis *C* je umiestnený medzi akvitánskymi prameňmi a rukopis *Al* stojí trochu na okraji samostatne. Je zreteľné, že germánska tradícia prameňov je o niečo jednotnejšia ako je to v prípade ostatných tradícií.

Je však zaujímavé, že pomocou exaktnej matematickej (štatistickej) metódy vyšiel takto presný výsledok. A je tiež nutné dodať, že výsledok mojej práce a výskumu vychádza k rímskemu graduálu solesmeských mníchov absolútne analogicky aj napriek tomu, že by som sa akokoľvek tomuto výsledku snažila priblížiť.

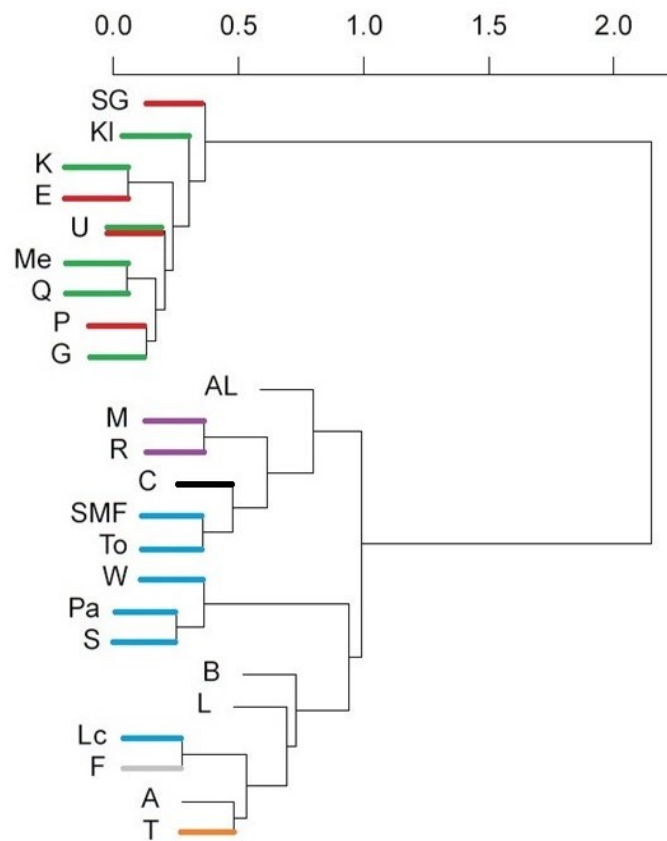
5.2. Zoskupenie skúmaných prameňov pomocou začlenenia melodickéj stránky antifon

Na základe výskytu jednotlivých antifon v skúmaných prameňoch sa podarilo naznačiť určité vzťahy prameňov. Keďže som repertoár antifon *post Pentecosten* skúmala komplexne po všetkých stránkach, mohli by sa naznačené súvislosti rukopisov ešte upresniť pomocou ďalších zložiek repertoáru. Veľmi vhodným prostriedkom sa javí byť fenomén viacerých melódii antifon, ktorý už bol rozoberaný v predošlom texte. Výnimočné antifony s viac než dvoma rôznymi melódiami ponúkajú možnosť na doplnenie a upresnenie tak, že vzniknutý graf sa doplní melódiami, ktoré jednotlivé pramene zvolili. Do pôvodného grafu som teda týmto spôsobom doplnila farebne všetky melódie vybranej antifony, pričom každý typ melódie má jednu farbu. Označené sú aj nenotované rukopisy. V prípade, že niektorý z rukopisov danú antifonu neobsahuje, nemá žiadne farebné označenie.

5.2.1. *Attendite a falsis*

Vďaka viacerým melódiám antifony *Attendite a falsis* sa ukazujú vzájomné vzťahy rukopisov, ktoré použili rovnakú melódiu. Nasledujúci graf zobrazuje tieto vzťahy veľmi zreteľne. Ako je vidieť na prvý pohľad, kombinácia týchto dvoch zložiek (melodickej stránky a výskytu antifon) spolu korešponduje a vytvorili sa dve hlavné skupinky antifon, v rámci ktorých sa používali vybrané melódie. Skupinka reprezentujúca germánsku oblasť obsahuje melódie 8. a 6. módu a skupinka charakterizujúca najmä francúzske pramene a tiež talianske pramene využíva všetky ostatné uvedené melódie. Máme teda dve melódie antifony *Attendite a falsis* na východe a štyri v západnej tradícii – pričom len na akvitánsku skupinu pripadajú dve odlišné melódie. Melódie z germánskej oblasti sa neobjavujú na západ od Rýna a naopak.

A pri tejto antifone sa objavuje aj veľmi zaujímavá situácia. V prameni *U* sa vyskytujú dve rôzne melódie hneď za sebou, teda melódia v 6. aj v 8. móde. Takže je zrejmé, že už v tej dobe si boli vedomí variability danej antifony. Všetky melódie antifony *Attendite a falsis* vôbec neprekračujú danú skupinku prameňov a výsledok má teda veľkú výpovednú hodnotu.

Melódie antifony *Attendite a falsis*:

001511m1 – modrá farba

001511m1a – žltá farba

001511m6 – zelená farba

001511m7 – fialová farba

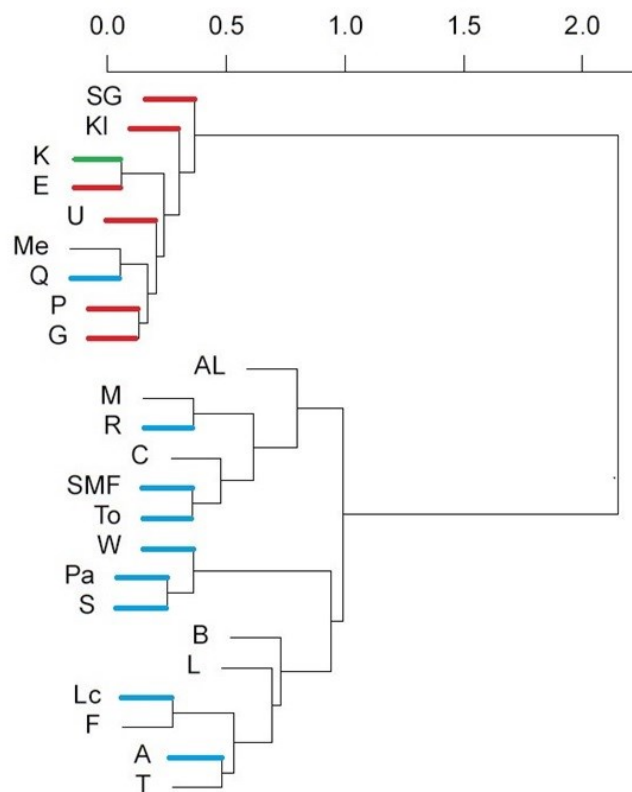
001511m8 – červená farba

001511m8a – šedá farba

nenotovaný rukopis – čierna farba

5.2.2. Rogo (ergo) te pater

Antifona *Rogo (ergo) te pater* sa vyskytuje s tromi rôznymi melódiami, ale aj v dvoch textových variantoch, ktoré majú vplyv na použitie melódie. Ten textový rozdiel je hneď na začiatku antifony – verzia *Rogo ergo te pater* a druhá *Rogo te pater*. Prvá uvedená verzia je spojená s dvomi melódiami v 1. móde a druhá verzia patrí ku melódii 8. módu. Ako vyplýva z nasledujúceho grafu, ktorý vznikol na rovnakom princípe ako u predošlej antifony, pramene sú tu znovu rozdelené do dvoch hlavných skupín. Skupina reprezentujúca germánsku oblasť obsahuje melódie antifony v 1. móde a druhá skupina zahŕňajúca francúzske, akvitánske a talianske pramene používa melódiu antifony v 8. móde. Jedinú výnimku tu však predstavuje rukopis germánskej skupiny Q, ktorý obsahuje melódiu 8. módu. To však nevyvracia pomerne presný výsledok o vzťahoch jednotlivých rukopisov.

Melódie antifony *Rogo te pater*:

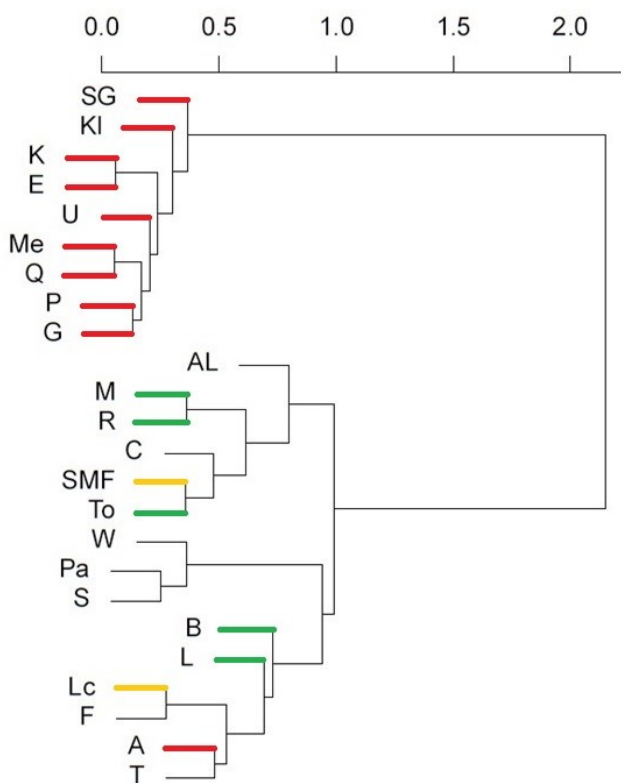
004666m1 – červená farba

004666m1a – zelená farba

004666m8 – modrá farba

5.2.3. Duo homines

Tretou antifonou v poradí, ktorá sa v sérii antifon *post Pentecosten* vyskytuje v troch rôznych melódiách, je antifona *Duo homines*. Vyznačuje sa tiež tým, že ju nachádzame v dvoch textových verziách³², jedna krátka a druhá pomerne rozsiahla. S tým samozrejme súvisí aj použitie melódie, tak ako to bolo v predchádzajúcom prípade. A aj tu sa nám na základe grafu ukazujú dve hlavné skupiny rukopisov. Úplne jednotná je germánska tradícia s použitím melódie v 1. móde s rozsiahlym textom a výnimku tu predstavuje francúzsky rukopis *A*, ktorý má tiež melódiu v 1. móde. To by sa dalo možno vysvetliť tak, že rukopis *A* pochádzajúci z východu Francúzska mohol prijať určité vplyvy východnej tradície. Inak sú pre francúzske, akvitánske a talianske pramene typické dve ďalšie melódie v 3. a 4. móde.

Melódie antifony *Duo homines*:

002484m1 –červená farba

002483m3 – zelená farba

002483m4 – žltá farba

³²Tieto textové verzie majú v databáze Cantusindex aj samostatné cantus ID (002483 a 002484).

5.2. Záver

Repertoár antifon *post Pentecosten* predstavuje rozsiahly súbor materiálu, ktorý je potrebné spracovať z rôznych perspektív. Vzhľadom na fakt, že sa nachádzame v najdlhšom liturgickom období mimo dvoch hlavných sviatkov, v rámci jednotlivých oblastí a tradícií bola väčšia možnosť prispôbiť si daný repertoár podľa vlastných preferencií a potrieb. Teda aj v tej zložke repertoáru, ktorá sa javí byť po textovej stránke jednotná, má „hudobné predvedenie“ lokálny charakter. Dôvodom môže byť to, že z väzby na čítanie evanjelia vychádza povedomie o texte, ktorý k danej nedeli patrí. O melódii toto však už neplatí. Rozloženie melódií ale odráža geografické hranice medzi západnou skupinou prameňov a rukopisov z germánskej oblasti („group ouest“ a „est“). Práca s vybranými antifonami teda vyžaduje spracovanie všetkých zložiek, ktoré je potrebné poskladať dohromady. Opomínaná práca s melodickým materiálom sa javí byť veľmi dôležitá a prínosná, pretože výrazne ovplyvňuje a dopĺňa celkový obraz a zhodnotenie spevov. Veď keby sme usudzovali len na základe textu, dve antifony s rovnakým textom by sme zhodnotili ako totožné a pri tom úplne odlišná melódia poukazuje na inú identitu daného kusu. Z toho vyplýva, že k celistvému a komplexnému výsledku sa môžeme dopracovať, len ak vezmeme do úvahy obe stránky týchto antifon – teda texty aj melódie. Takýmto spôsobom práce sa nám postupne môžu objaviť rôzne nové súvislosti. Napríklad nejaká melodická varianta antifony vyskytujúca sa v určitom regióne alebo geografickom, prípadne inštitucionálnom okruhu, nám poukazuje na vzájomné väzby a vzťahy jednotlivých tradícií, prípadne na určité lokálne varianty, ktoré by bez spracovania hudobného obsahu tohto materiálu neboli až tak zrejmé a viditeľné. Táto téma stále poskytuje široký priestor pre výskum, ktorý by do budúcnosti mohol výrazne pomôcť špecifikovať príbuznosti jednotlivých prameňov a následne charakterizovať vzťahy a kontakty tradícií stredovekých európskych centier predvádzajúcich officium.

Pramene a ich skratky

<i>ABBREV.</i>	<i>SIGLUM</i>	<i>PROVENANCE</i>	<i>PLACE OF DEPOSITION</i>	<i>DATE</i>
<i>A</i>	F-Pn lat. 9425	Auxerre	Paris, Bibliothèque nationale de France - Département des Manuscrits	1200s
<i>Al</i>	F-AI 44	Albi	Albi, Bibliothèque municipale Rohegude	890 c.
<i>Bv</i>	I-BV 21	Benevento	Benevento, Bibliothek capitulaire	1100s-1200s
<i>C</i>	F-Pn lat. 17436	Compiègne	Paris, Bibliothèque nationale de France - Département des Manuscrits	877 c.
<i>E</i>	CH-E 611	Einsiedeln	Einsiedeln, Kloster Einsiedeln - Musikbibliothek	1300s
<i>F</i>	CH-Fco2	Franciscan	Fribourg, Bibliothèque des Cordeliers	1260+
<i>G</i>	A-Gu 30	St. Lambrecht	Graz, Universitätsbibliothek	1300s
<i>K</i>	D-KA Aug. LX	Zwiefalten	Karlsruhe, Badische Landesbibliothek - Musikabteilung	1100s+
<i>Kn</i>	A-KN 1012	Klosterneuburg	Klosterneuburg, Augustiner-Chorherrenstift - Bibliothek	1100s
<i>Li</i>	F-Pn lat. 781	Limoges	Paris, Bibliothèque nationale de France - Département des Manuscrits	1100s-1300s
<i>Lc</i>	I-Lc 601	Pozzeveri	Lucca, Biblioteca Capitolare Feliniana e Biblioteca Arcivescovile	1100s
<i>M</i>	F-Pn lat. 1090	Marseille	Paris, Bibliothèque nationale de France - Département des Manuscrits	1190+
<i>Me</i>	F-Bib.mun.ms. 35133	Metz	Metz, Bibliothèque municipale	830 c.
<i>MR</i>	Mont-Renaud	Mont-Renaud	Private collection	900s
<i>P</i>	CZ-Pu XIII C 4	Praha	Praha, Národní knihovna	1300s
<i>P1</i>	CZ-Pu XII C 3	Praha	Praha, Národní knihovna	1300s
<i>P2</i>	CZ-Pu XIV C 20	Praha	Praha, Národní knihovna	1300s

³³Jedná sa o edíciu: LIPPHARDT, Walther. *Der Karolingische Tonar von Metz*. Münster, Aschendorff, 1965.

<i>P4</i>	CZ-Pak P 6/2	Praha	Praha, Archiv Pražského hradu	1300s
<i>Pa</i>	F-Pn lat. 15182	Paris	Paris, Bibliothèque nationale de France - Département des Manuscrits	1300 c.
<i>Q</i>	D-B Mus. 40047	Quedlinburg	Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz	1000s
<i>Ri</i>	F-Pn lat. 742	Ripoll	Paris, Bibliothèque nationale de France - Département des Manuscrits	1100s
<i>Se</i>	F-Pn lat. 1535	Sens	Paris, Bibliothèque nationale de France - Département des Manuscrits	1200s
<i>SG</i>	CH-SGs 391	St. Gallen	Sankt Gallen, Stiftsbibliothek	980+
<i>SMF</i>	F-Pn lat. 12044	St. Maur-des-Fosses	Paris, Bibliothèque nationale de France - Département des Manuscrits	1100s
<i>T</i>	F-Pn lat. 796	Troyes	Paris, Bibliothèque nationale de France - Département des Manuscrits	1175-1300
<i>To</i>	E-Tc 44.2	Toledo	Toledo, Catedral – Archivo y Biblioteca Capitulares	1095 c.
<i>U</i>	NL-Uu 406	Utrecht	Utrecht, Universiteitsbibliotheek	1100s+
<i>W</i>	GB-WO F. 160	Worcester	Worcester, Cathedral - Music Library	1230 c.

Literatúra

- ADAM, Adolf. *Liturgický rok; historický vývoj a současná praxe*. Praha, Vyšehrad, 1998.
- CZAGÁNY, Zsuzsa. *Corpus Antiphonarium Officii – Ecclesiarum Centralis Europae III/A PRAHA (Temporale)*, Budapest, Zenetudományi Intézet (Institute for musicology), 1996.
- DEMSKÁ, Štefánia. *Antifony nedeľ post Pentecosten v offíciu kláštora sv. Jiří v Prahe*, 2014, bakalárska práca, vedúci práce David Eben.
- DOBSZAY, László a Janka SZENDREI. *Monumenta monodica medii aevi: Antiphonen*. Kassel, Bärenreiter, 1999, 5 vols.
- DOBSZAY, László. *Antiphon variants and chant transmission*, In: *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 45/2004, s. 67-93.
- EBEN, David. *Zur Frage von mehreren Melodien bei Offiziums-Antiphonen*, *Cantus Planus* Eger 1993, Budapest 1995, s. 529-537.
- HESBERT, René-Jean (ed). *Corpus Antiphonarium Officii*, 6 vols, Rome, Herder, 1963-79.
- HILEY, David. *Antiphonaria: Studien zu Quellen und Gesängen des mittelalterlichen Offiziums*, Tutzing, 2009.
- HILEY, David. *Western Plainchant: A Handbook*, Oxford, Clarendon Press, 1993.
- HOPPIN, Richard H.: *Hudba stredoveku*, Bratislava, 2007.
- HUGLO, Michel; HALMO, Joan. *Antiphon*, in: Sadie, Stanley (ed.), *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Volume 1, Oxford University Press, 2001, s. 735-748.
- CHAVASSE, Antoine. *Les lectionnaires romains de la messe au VIIe et au VIIIe siècle: sources et dérivés*, Editions universitaires, Fribourg, 1993.
- KAM, Lap Kwam. *The Carthusian antiphoner St. Pölten Cod. 1a and its post-Pentecost antiphons*, *Gedenkschrift für Walter Pass*, ed. Martin Czernin, Tutzing, 2002, s. 161-175.
- KOLÁČEK, Jan. *Česko-kanadský projekt databáze CANTUS. Nová podoba digitálneho archívu stredovekého chorálu*, in: *Hudební věda* 4/2010, s. 411–417.

Le Graduel Romain. Edition critique par les Moines de Solesmes, Solesmes, 1957-1962, 5 vols.

LIPPHARDT, Walther. *Der Karolingische Tonar von Metz*, Münster, Aschendorff, 1965.

MCKINNON, James. *The Advent Project. The Later-Seventh-Century Creation of the Roman Mass Proper*, University of California Press, London, 2000.

MORI, Hiriko. *Conflicting assignments of office antiphons between modes 3 and 8*, Cantus Planus Leuven 2002, s. 179-187.

NOWACKI, Edward. *Antiphon*, in: Blume, Friedrich; Finscher, Ludwig (ed.), *Die Music in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik*, Sachteil 1, Kassel, Bärenreiter, 1994, s. 636-660.

NOWACKI, Edward. *Studies on the Office Antiphons of the Old Roman Manuscripts*, Diss., Brandeis University, 1980.

NOWACKI, Edward. *The Gregorian Office Antiphons and the Comparative Method*, *Journal of Musicology*, 4, 1985, s. 243-275.

NOWACKI, Edward. *The Performance of Office Antiphons in Twelfth-Century Rome*, Cantus Planus Tihany 1988, s. 79-91.

OTTOSEN, Knud. *The Responsories and Versicles of the Latin Office of the Dead*, Books On Demand Gmbh, 2008.

PLOCEK, Václav. *Catalogus codicum notis musicis instructorum, qui in Bibliotheca publica rei publicae Bohemicae socialisticae in Bibliotheca universitatis Pragensis servantur I-II*, Praha, 1973.

RUNGWALD, Eva. *Parallelism in office antiphons of the 1st and the 3rd mode*, Cantus Planus Esztergom and Visegrád 1998, s. 223-235.

STEINER, Ruth. *Musical interpolations into the liturgical reading of the Book of Job*, in: *Antiphonaria: Studien zu Quellen und Gesängen des mittelalterlichen Offiziums*, ed. David Hiley, Regensburger Studien zur Musikgeschichte 7, Tutzing, 2009, s. 207-218.

STEINER, Ruth: *Gregorian responsories based on texts from the Book of Judith*, in: *Music in Medieval Europe: Studies in Honour of Bryan Gillingham*, ed. Terence Bailey and Alma Santosuosso, Aldershot, 2007, s. 23-34.

TRUHLÁŘ, Josef. *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in C. R. Bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur I-II*, Praha, 1905-1906.

UDOVICH, JoAnn. *Modality, Office Antiphons, and Psalmody: The Musical Authority of the Twelfth-Century Antiphonal from St.-Denis*, Diss., University of North Carolina at Chapel Hill, 1985.

Elektronické zdroje

<http://archive.org/search.php?query=Pal%C3%A9ographie%20musicale%20AND%20mediatype%3Atexts>

<http://cantusbohemiae.cz/>

<http://cantusdatabase.org/>

<http://cantusindex.org>

<http://www.e-codices.unifr.ch/en>

<http://gallica.bnf.fr/services/engine/search/sru?version=1.2&operation=searchRetrieve&query=dc.type%20adj%20%22manuscrit%22%20sortby%20indexationdate/sort.descending>

<http://globalchant.org/>

<http://gregofacsimil.free.fr/>

<http://www.manuscriptorium.com/?q=cs>

http://www.uni-regensburg.de/Fakultaeten/phil_Fak_I/Musikwissenschaft/cantus/

**Príloha č. 1 - Kompletný súpis antifon *post Pentecosten*
usporiadaný podľa jednotlivých nediel'**

Príloha č. 2 - Katalóg antifon *post Pentecosten*